

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Щылэ мажэм ыкIэхэм адэжъ къатыщтых

Адыгэ Республикэм ИофшIэнымрэ социальнэ хэбоньгъэмрэкIэ и Министерствэ къызэритыркIэ, федеральнэ ыкIи республикэ бюджетхэм къатIупщырэ ахьщэу социальнэ тынхэм апэлуагъахьэрр щылэ мажэм и 17-м ыуж къатынэу рагъэжэщт.

Финанс илэсыкIэр зэрэрагъэжъагъэм пае ахьщэ тынхэр гужъуагъэхэу ары министрствэм специалистхэм зэралыгъэрр. Арэу щыт нахь мышIэми, мы мажэм ыкIэхэм анэс республикэм щыпсэухэрэм къатэфэрэ ахьщэр алакIагъэхьащт. ИофшIэным иветеранхэм ыкIи социальнэ Iэпылэгъу зищыкIагъэу зытефэхэрэм мажэ къэс къаратырэ зэтыгъо тынхэр 2011-рэ илэсым ищылэ мажэ къыщегъэжъагъэу индексация ашIыгъэх. Мы купым къыхиуытэхэрэм ЕДВ-мкIэ сомэ 308,6-рэ, тылым Иоф шы-зышIагъэхэм сомэ 462,9-рэ,

политическэ репрессиехэм ахэфагъэхэу реабилитировать ашIыгъэхэми сомэ 462,9-рэ къафыхэхьащт.

Министерствэм къызэрэщыхагъэщыгъэмкIэ, социальнэ тынхэр зытефэхэу республикэм щыпсэухэрэм ахьщэу къафатIупщырэм проценти 6,5-рэ хэхъуагъэу аратыщт. Ахэм къахеубытэх илэс къэс донорхэм аратырэ ахьщэр, бзылфыгъэ лъэрымышхэхэм ыкIи сабый къызыфэхъугъэхэм къаратырэ ахьщэр, апэрэ сабым илэпIэ пэлухьащт пособиеу мажэ къэс къатIупщырэр. Ащ нэмыкIэу псэупIэ-коммунальнэ хъызмэтым ифэIо-фашIэхэм апэлухьэрэ ЕДВ-у цIыфхэр социальнэу ухъумэгъэнхэм ичIыпIэ органхэм къатIупщырэр къалытэжыщт. Ар къызыхэ-кIырэр мы мажэм къыщегъэжъагъэу тарифхэм къазэрэхэхъуагъэр ары.

Цыфышъхьэр къэтэжъугъэхъум

Мыекъопэ Гупчэ мэщытым бэрэскэшхо хъутбэ тыгъуасэ щыкIуагъ. Демографием илофыгъохэм ар афэгъэхьыгъагъ.

Зэрэ Урысыеу пшгэмэ, демографием изытет уигъэрэзэнэу щытэп. Ар къыдалыгътээ, къэралыгъо пащэхэми хэбзэгъуцугъэ гъэнэфагъэхэр къыдагъэкIых. УФ-м и Президентэу Д. Медведевым цыфышъхьэм ипчъагъэ хэгъэхьогъэным фэгумэкIэу ны мылкъур, ячэнэрэ сабым пае чIыгу Iахь аратынымкIэ унашъохэр ышIыгъэх.

ГумэкIыгъор зыдэщыIэ шIолырхэм Адыгеири ахэт. Хэбзэ Iэпылэгъоу къежъагъэхэм

яшIуагъэкIэ сабыеу къэхъухэрэм япчъагъэ нахьыбэ хъугъэ нахь мышIэми, тилъэпкъ хэхъошхо ышIынэу хъурэп. Ащ пэрыохъу фэхъух ешIоним, наркоманием апыщагъэхэ зэрэхъухэрэр, гъогухэм къатехъухьэрэ авариехэм ныбжыкIабэ зэрэхэкIуадэрэр. Илэсым къыкIоцI гурытымкIэ нэбгыри 120-мэ ящыIэныгъэ зэпэу. Тэщ фэдэ лъэпкъ макIэмкIэ ащ мэхъанэ иI.

Бэрэскэшхо нэмазшIыгъор рамыгъажэзэ, Краснодар краим ыкIи Адыгеим ащыпсэурэ быслымэнхэм ямуфтиеу Емыж Нурбий нахь зыфэсакъыжынхэу къарыIуагъ, дунаим щы-

ИофшIэн зимыIэхэм япчъагъэ къыщыкIагъ

Цыфхэм ИофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ Адыгэ Республикэм икIулыкIу иучет хэтыр нэбгырэ 4559-рэ мэхъу. ИофшIэн зимыIэхэм япчъагъэ проценти 2,2-кIэ нахь макIэ хъугъэ.

ИофшIапIэхэм япащэхэм къызэрэтыгъэмкIэ, республикэм ИофшIапIэ чIыпIэ нэки 3265-рэ ит. Нэбгыри 138-мэ яIофшIапIэхэр къызэрэзэтеуагъэхэм къыхэкIэу непэ Иоф ашIэрэп. Нэбгырэ 64-рэ ыпкIэ хэмылэу административнэ отпускым щыIэх, нэбгырэ 1031-рэ яIофшIэгъу тхьамэфэ гъэкIэкIыгъэу мэлэжъэ.

2010-рэ илэсым Адыгеим нэбгырэ мини 10,5-м ИофшIэн щарагъэгъотыгъ. ЗэкIэмкIи къулыкIуым зыкъыфэзыгъэзэгъэр нэбгырэ мин 38-рэ мэхъу.

ИкIыгъэ илэсым цIыфэу къулыкIуым къекIоллагъэр мэзилI ныIэп ИофшIапIэ чIыпIэм зэрежагъэр. 2010-рэ илэсым къэралыгъор Iэпылэгъу фэхъумэ ышъхьэ ыIыгъыжынэу ИофшIапIэ къызэIуихымэ шIойгъоу нэбгырэ 1735-мэ къулыкIуым зэзэгъыныгъэ адишIыгъ. 1250-мэ субсидиехэр аратыгъэх. Ащ зэкIэмкIи сомэ миллиони 7,8-рэ пэлухьагъ.

Илэсэу икIыгъэм икIэхухэм адэжъ ИофшIэн зимыIэу атхыгъэм ипчъагъэ проценти 2,4-рэ хъуштыгъ, непэрэ пчъагъэм нахьы тIэкIу нахьыб. Ар къызыхэкIырэр а зы чIыпIэм нэбгырэ пчъагъэ итэу ИофшIапIэ лыхъухэу зэрэхъурэр ары. ГушIыпIэм пае, Адыгэ-къалэ щагъэунэфыгъ а зы ИофшIапIэ чIыпIэ нэкиым нэбгырих итэу. Специалистхэм къызэралорэмкIэ, илэсым икIэхухэм адэжъ ащ фэдэ хъоу къыхэкIы.

хъурэ тхьамыкIагъохэм Тхьэм ташиухъумэнэу елэIугъ. ТхьэшIолшъхъуныгъэ зилэ ныбжыкIэхэу мэщытым къахлэхэрэм япчъагъэ нахь зэрэхъурэр ащ къыхигъэщыгъ. Бэрэскэшхо хъутбэм хэлэжъэгъэ пстэуми ялахьыл гупсэхэм зэхахыгъэр алъагъэIэсыжынэу муфтиир къялэIугъ, зекIокIэ дэйхэр ныбжыкIэхэм къахэмыфэнхэм къыфэдэжэнхэм щыгугъэу.

Къэлэгъэн фае къыткIэхъухэхэрэм пIуныгъэ-гъэсэныгъэ тэрэз ягъэгъотыгъэным мыщ фэдэ зэлукIэхэр фэлорышIэнхэ зэрилэкIыштыр.

ИШЪЫНЭ Сусан.
Сурэтыр **Ишъынэ Аслъан** тырихыгъ.

Адыгэ Республикэм и Президентрэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинетрэ гухэкIышхо ашыхъоу фэтхъаусыхэх Адыгэ Республикэм иапэрэ Президентэу Джарымэ Аслъан Алым ыкъом ышэу Къэплъан дунаим зэрехыжыгъэм фэшI.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр гухэкIышхо щыхъоу фэтхъаусыхэх Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатэу Бахъукъо ДолэтыкIо Ерэджыб ыкъом къынышхоу къыфыкъокIыгъэм — ятэу Бахъукъо Ерэджыб Шумафэ ыкъор, Адыгэ Республикэм лъэпкъ гъэсэныгъэмрэ культурэмрэкIэ изаслуженнэ ИофшIэр, Адыгэ Республикэм итхакIохэм я Союз хэтыр зэрэщымыIэжыым фэшI.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр гухэкIышхо щыхъоу фэтхъаусыхэх Адыгэ Республикэм иапэрэ Президентэу Джарымэ Аслъан Алым ыкъом ыш зэрэщымыIэжыым фэшI.

ОЛИМПИАДЭХЭР рагъэжъагъэх

Клэлэеджаклохэм предметхэмкIэ я Всероссийскэ олимпиадэ ичыплэ зэнэкъокъухэр Адыгеим щырагъэжъагъэх. Ахэр республикэ целевой программэу «Адыгеим иклэлэцIыкIухэр» зыфилорэм хэтэу зэхашъх.

Щылэ мазэм и 13-м Адыгэ къралыгъо университетым нэмыщыбзэмрэ физикэмрэкIэ олимпиадэхэр щыкIуагъэх. Ахэм клэлэеджакло 80-м ехъу ахэлъжъагъ.

АР-м гъэсэныгъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ и Министерствэ кызырэрэщытаIуагъэмкIэ, олимпиадэхэр уцогъу-уцогъоу кIоштых. ИкIыгъэ илъэсым район ыкIи кьэлэ олимпиадэхэр

зэхашъагъэх. Ахэм клэлэеджакло мин пчъагъэ ахэлъжъагъ. Республикэ олимпиадэхэм нэбгыр 600 — 700 фэдиз кыако-лэшт. Чыплэ зэнэкъокъухэм ауж Всероссийскэ олимпиадэм хэлъжъэштхэр кьэнэфэштых.

Адыгеим эклэмкIи предмет 20-кIэ олимпиадэхэр щыкIоштых. Ахэм адыгабзэри ахэт. Мыгъэ апэрэу дунэе художественнэ культурэмкIэ (МХК) зэнэкъокъухэр зэхашъштых.

СИХЪУ Гоцнагъу.

КЪЭБАР ЗЭФЭШЪХЪАФХЭР КIЭКIЭУ

Нэбгыр 87-мэ пшъэдэкIыжъ арагъэхъыгъ

Адыгэ Республикэм хэгъэгу кIоцI IoфхэмкIэ и Министерствэ кыулыкъу шызыхъыштхэр зэраштэхэрэ шIыкIэм ылъэныкъокIэ законодательствэр зэрагъэцакIэрэм епхыгъэ уплэ-кIунэу АР-м и Прокуратурэ зэхищагъэм зэфэхьысыжъу фэхьугъэхэм уагъэрэзэпэнэу шытэп, шапхъэхэр пчъагъэрэ укъуагъэхэу агъэунэфыгъ. Ащ кыыхэкIыкIэ республикэм имилиции хэт нэбгыр 87-мэ дисциплинарнэ пшъэдэкIыжъ арагъэхъыгъ. Информационнэ агентствэу «REGNUM» зыфилорэм мыщ фэдэ кьэбар кыIэкIигъэхъагъ АР-м и Прокурор шъхьалэ иIэпылэгъоу Сергей Митусовым.

ПравэухъумэкIо органхэм ясатыр хэтхэм ащышхэм ахъщэу кьалэкIахъэрэр зыфэдызым, амыгъэкIошхэр мылкъоу яIэм, нэмыкI лъэныкъохэмкIи кьатыгъэ информациехэм шъыпкъагъэ ахэмылгъэу прокуратурэм ыгъэунэфыгъ. Гушылэм пае, зы нэбгырэм автовокзалыр зычIэт унэр зэрэтетхагъэр декларацием кышигъэлыгъагъэп, коммерческэ банкхэм ыкIи предприятиехэм яакцихэр зэралэкIэлхэр нэбгыр 12-мэ кьатыгъэп. Джащ фэдэу улпэкIунхэм кызырагъэлыгъагъэмкIэ, милицием кыулыкъу шызыхъыхэрэм ащыщ горэм апшъэрэ гъэсэныгъэ зэриIэмкIэ документ нэпцIыр ыгъэфедат. Кубанскэ къралыгъо университетым и юридическэ факультет кыу-хыгъэу ащ документ кыгъэлыгъагъуи, следователэу аштагъ. Мыщ епхыгъэу уголовнэ Ioф кызызIуахыгъ, прокурорым искэу ытыгъэм диштэу «старший лейтенант юстиции» зыфилорэ цIэр законыр зыукъуагъэм тырахыжъыгъ. НэмыкI хэукъоныгъэу щылэхэр охътэ клэкIым дагъэзыжъынэу Прокуратурэм кьа-фигъэпытагъ.

Проценти 10 фэдизкIэ япроизводствэ хагъэхъуагъ

Мыекъопэ кьэлэ администрацием экономикэмкIэ икомитет кызыритырэмкIэ, 2010-рэ илъэсым тикъэлэ шъхьалэ Ioф шызышIэрэ предприятиехэм япромышленнэ производствэ проценти 9,6-рэ хагъэхъон альэкIыгъ.

Экономикэм икризис кызыщещежъыгъэ 2009-рэ илъэсым егъэпшагъэмэ, блэкIыгъэ илъэсым Мыекъуапэ ипромышленнэ комплекс хэжъо-ныгъэшIухэр ышIыгъэхэу плыгъэн плъэкIышт, планэу агъэнэфэгъагъэр проценти 100,9-кIэ гъэцэкIагъэ хъугъэ. Тикъэлэ шъхьалэ Ioф шызышIэрэ предприятие инхэм ыкIи гурытхэм (зэкIэмкIи 22-рэ) ащыщэу 14-мэ кыдагъэкIырэ продукцием ипчъагъэ нахъыбэ ашIыгъ. Мыекъопэ «Машзаводым» кыдигъэкIырэр — фэди 6,1-кIэ, заводэу «Майкоп-промсвязь» зыфилорэм — фэди 5,1-кIэ, РедукторышI заводым — процент 25,8-кIэ, ООО-у «Мыекъопэ пивзшI заводым» — процент 13,6-кIэ, нэмыкIхэми ахагъэхъуагъ.

Мыекъопэ кьэлэ администрацием экономикэмкIэ икомитет специалистхэм кызыраIуагъэмкIэ, гъэцэкIэжъынхэр ыкIи неперэ шапхъэхэм адинштэрэ оборудованиер зыгъэфедэхэу, IoфшIэным екIоллакIэхэр кыфэзыгъотырэ предприятиехэр арых гъэхъагъэхэр зышIыгъэхэр.

КIэлэцIыкIу Игъыплэхэм япчъагъэ нахъыбэ ашIышт

Мыекъопэ кьэлэ администрацием кызыритырэмкIэ, Адыгэ Республикэм икьэлэ шъхьалэ 2011-рэ илъэсым чыплэ 240-рэ зиIэ КIэлэцIыкIу ИгъыплитIу щатышт.

КIэлэцIыкIу ИгъыплитIу 2011-рэ илъэсым иапэрэ илъэсныкъо зэратыштхэр ыкIи ащ ыуж охътабэ тырамыгъашIэу ящэнэрэ КIэлэцIыкIу Игъыплэм ишIын зэрэрагъэжъэштхэр бэмышIэу кыIуагъ Мыекъуапэ имэрэу Михаил Черниченкэм.

ЗэрагъэнфэгъэмкIэ, КIэлэцIыкIу Игъыплэм клонхэу чэзыум хэт сабийхэм апае илъэс кьэс чыплэ мин фэдиз кьафызэIуахыгъэ ашIышт. Мы уахътэм тикъэлэ шъхьалэкIэ чэзыум хэтхэм япчъагъэ нэбгырэ мини 5-м ехъу. Адыгеир зэрэпсаоу шIтэмэ, блэкIыгъэ 2010-рэ илъэс закъом зисабый КIэлэцIыкIу Игъыплэм езыты зышIоигъо ны-тыхэм лъэIу тхылгъэ мини 9-м ехъу кьатыгъ. Специалистхэм зэралытэрэмкIэ, мы гумэкIыгъор дэгъэзыжъыгъэным пае тиреспубликэ КIэлэцIыкIу Игъыплэ 50 фэдиз джыри щыпшIын пае.

«ЦыхъэшIэгъу» телефоным Ioф ешIэ

Адыгэ Республикэм хэгъэгу кIоцI IoфхэмкIэ и Министерствэ «ицыхъэшIэгъу» телефон чэщи мафи Ioф зэришIэрэр тигъэзетеджэхэм джыри зэ агу кьэтэгъэкIыжъы.

Милицием иIoфышIэхэр хэбзэнчъэу зекIуагъэхэу, ахэм законыр аукуагъэу шъурихъыла-гъэмэ, зыгорэмэ бзэджэ-шIагъэ зэрахъагъэу е ащ зыфагъэхъазырэу шъушыгъуазэ-

мэ, наркотик е шъон пытэ гъэбылгыгъэкIэ зыщыIуагъэкIырэ чыплэхэр шъошIэмэ, ащ дакIоу нэмыкI упцIэхэр шъуи-Iэхэмэ, телефон номерэу (8772) 59-64-88-м шъукъытеон шъу-лъэкIышт.

Шъуналэ тешъудз: сигналым ыуж такыкырэ ныкьорэм кыакоцI кьашъуIорэр телефо-ным тыритхэшт ыкIи шъуцIэрэ шъульэкъуацIэрэ шъэфэу кьэ-

нэжъыштых. Арэу щытми, шъузыгъэгумэкIырэ упцIэм иджэуап е кьэбарэу кьэжъу-гъэнагъэм кырыкIуагъэм за-щыжъугъэгъозжъынэу шъуфа-емэ, шъуцIэ, шъульэкъуацIэ, шъуатэ ыцIэр, шъузыщыпсэу-рэр кьэжъугъээнэхэ фаеу хъушт. Информацие пстэуми АР-м хэгъэгу кIоцI IoфхэмкIэ иминистрэу Александр Сисо-евыр ежъ ышъхъэкIэ ахэплъэ.

БАХЪУКЪО Ерджыб Пщымафэ ыкьор

Адыгэ Республикэм инаро-днэ КIэлэегъаджэу, Адыгэ Рес-пуб-ликэм культурэмкIэ изаслужен-нэ IoфышIэу, Урысыем итха-кIохэм я Союз хэтэу, кьуаджэу Джамбэчые дэт тарихъ-этногра-фии музеем идиректорэу Ба-хъукъо Ерджыб Пщымафэ ыкьор 2011-рэ илъэсым щылэ мазэм и 14-м илъэс 89-рэм итэу дунаим ехыжъыгъ.

Е. П. Бахъукъор АдыгеимкIэ Красногвардейскэ районым ит кьуаджэу Джамбэчые 1922-рэ илъэсым шышъхъэлум и 20-м кыыщыхъугъ. Гурыт еджаплэм иклэлэегъаджэу иIoфшIэн ригъа-жы, а еджаплэмрэ тарихъ-этногра-фии музеемрэ ядиректор Iэ-натIэ нэсыгъ, пэшэ ыкIи КIэлэ-егъаджэ-зэхэщкIо Iэпэлэсэу зэрэщытыр ащ кыыщылыгъэуагъ.

1941-рэ илъэсым Адыгэ КIэлэегъаджэ техникумр кызыеу-хым, Е. П. Бахъукъом Красногвардейскэ районым ит кьуаджэу Улапэ дэт илъэсбил еджаплэм КIэлэегъаджэу Ioф шишIагъ. 1941-рэ илъэсым чъэпыогъум дзэм ашагъ, Ростов-на-Дону апэу нэмыщ-фашист техакIохэр зыдафыжъхэм, джащ фэдэу Изюмово-Бар-венскэ лъэныкъомкIэ КIогъэ заохэм ахэлъжъагъ. ЛIыхъу-жыныгъэу ыкIи блэнагъэу зэрихъагъэхэм апае Е. П. Бахъукъом Хэгъэгу заом иорденэу а I-рэ степень зилэр, Щытхъум иорде-нэу я III-рэ степень зилэр, медалэу «За победу над Германи-ей» зыфилорэр ыкIи юбилей медаль 12 кыфагъэшъошагъэх.

1946-рэ илъэсым кыщегъэжъагъэу, илъэс тIокIищым ехъурэ, адыгэхэм ятарихъ, яэтнографии ыкIи якультурэ епхыгъэ пкыгъоу зэфэшъафэхэр кыутогъоигъэх. Ioфэу зыпылтым ыгукIэ лъэ-шэу зэрэфэшагъэм, гушхуагъэ зэрэхэлтым яшIуагъэкIэ КIэлэегъаджэхэри, КIэлэцIыкIухэри Iэпылэгъу кыфэхъухэзэ, лъэкIым епхыгъэ пкыгъо мин пчъагъэ кыутогъоин ыкIи 1988-рэ илъэсым кьуаджэу Джамбэчые тарихъ-этнографии музей кыыщызIуихын ылъэкIыгъ. КыгъэшIэгъэ аужырэ мафэм нэс Бахъукъо Ерджыб ащ идиректорыгъ.

Е. П. Бахъукъор егъэджен Ioфым дакIоу ежъ ишIэныгъэхэм зэрахигъэхъоштым ишъыпкъэу ыуж итыгъ, Мыекъопэ КIэ-лэегъаджэ институтым литературэмкIэ иотделение, Краснодар пединститутым филологиемкIэ ифакультет кыуухыгъэх. Лъэ-ныкъуабэмэ ыналэ атэзыдзэрэ цыфэу ар щытыгъ, адыгэ лите-ратурэм ихэхъоныгъи илахышхо кишIыхъагъ. 1965-рэ илъэ-сым кыышыбулагъэу Бахъукъо Ерджыбэ ытхыхэр кыыха-утхэу рагъэжъагъ, тхылгъэ тIокIитIум ехъу ащ ытхыгъ ыкIи кыдыигъэкIыгъ. КIэлэегъаджэ-методистэу бэрэ зэрэлъжъагъэм кыыхэкIэу Iэпэлэсныгъэ ин хэлъ зэрэхъугъэм ишIуагъэкIэ ежъ изакъоуи, нэмыкIхэр игъусэхэуи адыгэ литературэмкIэ зэрэ-джэштхэ тхылхэр, методическэ Iэпылэгъухэр, гушылалъэхэр кыдыигъэкIыгъэх. Гъэсэныгъэм ылъэныкъокIэ илъэсыбэрэ гу-етыныгъэ фырилэу Ioф зэришIагъэм пае Бахъукъо Ерджыбэ щытхъуцIэу «Адыгэ Республикэм инародрнэ КIэлэегъаджэ», та-рихъ-этнографии музееир зэригъэпсыгъэм пае «Адыгэ Респу-бликэм культурэмкIэ изаслуженнэ IoфышI» зыфилорэр кы-фагъэшъошагъэх.

КIэлэегъаджэ IoфшIэным иветеранэу Е. П. Бахъукъом ишъы-Iэныгъэ зэрэпсаоу зыфигъэIорышIагъэр кыпIэкIэхъухэхэрэм япIунрэ яегъэдженэр. КIэлэегъаджэ сэнэхъатым фырилэ шIулъэгъум, зэрэлъжъэкIошхом, цыфхэм аделэным ренэу зэрэпылтым, КIэлэцIыкIухэр шIу зэрильэгъухэрэм кьахэкIэу ежъ илъэуж рыкIуагъэх ыпхъуитIу, ыкьо, ипхъорэльфил. Адыгэ Республи-кэм Бахъукъо Ерджыбэ иунагъо ифэшъошэ шъыпкъэу КIэлэегъаджэ унагъокIэ щалыгъэ ыкIи 2010-рэ илъэсым КIэ-лэегъаджэм и Илъэс тегъэпсыхъагъэу «Урысыем иунагъу» зыфилорэ лъэныкъомкIэ лъэкIэ шIухъафтыныр кьафагъэшъошагъ.

Бахъукъо Ерджыбэ кызырэрыкIоу, Iэдэб хэлэу щытыгъ, цыфхэм ренэу фэлъэкIыштымкIэ ишIуагъэ аригъэкIыгъ, ин-теллигент шъыпкъагъ, ежъ ышъхъэкIи, цыфэу зыхэтхэмкIи пшъэ-дэкIыжъэу ахъырэр икьоу зэхашIыкIын зэрэфаер кыгуры-Ioштыгъ. Ар Красногвардейскэ районымрэ кьуаджэу Джам-бэчыерэ яцIыф гъэшIуагъэу щытыгъ. Адыгэ Республикэм иве-теранхэмрэ иобщественнострэ лъытэныгъэ ин ащ кьыфа-шыштыгъ.

Зидунай зыхъожъыгъэм иунагъо, игупсэхэм, кышпэблагъэ-хэм гухэкIышхо тшыхъоу тафэтхъаусыхэ.

А. К. ТхьакIушын, А. Г. Иванов, М. Къ. Къумпыл, А. Г. Петрусенко, Р. А. Беданыкъу, Б. М. Бырсыр, Г. В. Барташук, Ф. Къ. Джыгун, А. В. Ершов, И. Ш. Мэш-башI, А. А. Шъхъэлахъу, В. Е. Тхылъан, Ю. Ю. Уды-кIаку, Гъ. К. Чэмышъу.

Адыгэ Республикэм и Къралыгъо Совет — Хасэр гухэкIышхо шыхъоу фэтхъаусыхэ Адыгэ Республикэм и Къэ-ралыгъо Совет — Хасэм идепутатэу Бахъукъо Долэтыкъо Ерджыбэ ыкъом кынышхоу кыфыкьокIыгъэм — ятэу Бахъукъо Ерджыб Шумафэ ыкьор, Адыгэ Республикэм лъэкIэ гъэсэныгъэмрэ культурэмрэкIэ изаслуженнэ IoфышIэр, Адыгэ Республикэм итхакIохэм я Союз хэтэр зэрэщымыIэжъым фэшI.

Ильэс 45-рэ тешлагыэу...

Сапашхэ иль писмэр 1965-рэ ильэсым ишышхэ-ly мазэ Сирием шатхыг, тыхэгэгу кьэклонэу шы-тыг. Кьэзытхыгэр Абыдэ Мэзхьар. Кьызыфитхы-гэр а лъэхъаным Адыгэ кьэралыгэо кьэлэегъэджэ институтым шеджэщтыгэу Унэрэкьо Мир.

Ау писмэр кьытлупшынуэ хьугъэп. Ащ ушхьагъоу илэр зэхтфынуэ тыфежыгъэп. Сыдэу шытми, писмэр затхыгъэм ильэс 45-рэ тешлагыэу мы мафэхэм Адыгэ кьэралыгэо университе-тым икьэлэегъаджэу Унэрэкьо Мирэ кьыфахыжыгъ. Писмэр кьэзытхыгъэм ыкьоу Нарт хэ-кужым кьэклауагъэти, ятэ итхы-гъэ ильэсыбэкьэ узкьлэбэжымэ зылулэн фэягъэм кьыфихы-жыгъ.

Ильэс 45 — 50-кьэ узкьлэбэжымэ, адыгэхэу лъыбым шы-псэхэрэр джы хэкужым кьы-зэрэкьохэрэм фэдэу кьэклонхэу амал ялагъэп. Тикъэбери ма-клэу ашлэщтыгъ, тэры плэмэ, тхьамыклагъоу адыгэхэм кьа-хьулаагъэр кьытэмыхылаагъэм фэдэу тырагъэджагъ, кьытфа-лотагъ. Арышъ, цензурэшко зы-шылэгъэ лъэхъаным уилахы-лэу нэмыкь хэгъэгу шыпсэ-урэм уфэтхэнри, кьыпфэтхэн-ри лъф кьызырыкьлоу шытыгъэп. Писмэхэм арытхыгъэм орган гъэнэфагъэхэр аджэщтыгъэх.

Сыда Сирием кьыкынышъ советскэ студенткэм кьылулэн фэегъэ писмэм итхагъэр?

Мэзхьар ыгъэныбджэгъу-рэ пшъашгъэм сэлам кьыре-хы, ипсауныгъэ кьыкьлэупчлэ. Писмэу тыхэгъэгу икли ежъ лъ-клагъэм гушлогъошхо кьызыр-фихыгъэр кьелэ. «Сыдым фэ-дэу насыпыгъэшху хэкум кьы-кыгъэ писмэ кьыпкьлэныр!» — ело кьалэм. Мирэ фигъэ-хыгъэ гушылаагъэмрэ ореды-лэмрэ зэрэлулаагъэхэр ежъ имызакоу, иныбджэгъухэм го-пэшхо зэрэахыгъуэр кьетхы. Мэзхьар иныбджэгъухэм Мирэ сэлам лъаплэ кьызырэхыжы-рэр кьетхы.

Етланэ икьуаджэу Мардж Султан кьытегушылэ. Ащ дэсыр зэкьэ зэрэадыгэр, нахыбэр зэрэ-абдзахэр, адрэхэр зэрэшапсы-гъэхэр, ежъ еджаплэм кьэлэшы-кьухэр зэрэшыригъаджэхэрэр, ащ даклоу университетым зэрэ-шеджэрэр, кьэклорэ ильэсым ар кьызыриушхыгъэр кьетхы.

«Мир, зыкьэ сыолэу сшлэи-гъу, хэкум Абыдэ исмэ, сиадрес сфяти кьысфэрэтхэх, ар сэр-кьэ лъэшэу гушылаагъо хьушт. Тэ талъэныкьэ адыгабзэкьэ кьы-дэклыгъэу хьарыфылъэ шы-лэп. Арышъ, лорыуатэхэр зыдэт

тхылъ, адыгэ литературэ, адыгэ тарихым фэгъэхыгъэ тхылъхэр кьытфэбгъэхьын плъэкьыгъэ-мэ дэгъугъэ. Мыщ ыпэкьэ зы писмэ кьэзгъэхыгъ, ау иджэуап кьыслулаагъэп.

Сисэлам уинани, пшыпхьухэ-ми, уикьуаджэ ясэхы.

Сиписымэ пхэндж ладжи хэт, ар губгъэн кьысфэмышлэ, — кьышхытхы иписымэ.

Мы мафэхэм Адыгэ кьэралы-гэо университетым гушылэгъу тащыфэхыгъ ащ кьэблэгъэгъэ Абыдэ Нартрэ Унэрэкьо Мирэрэ.

Мирэрэ Мэзхьаррэ зэфэтхэн-хэу зэрэхьугъэм сыкьлэупчлэ.

— Зыпкь кьыкыгъэр Мэз-хьар ары. А лъэхъаным утысы-мэ, лъыкьб кьэралыгъом шы-псэурэ адыгэхэм писмэ афэп-тхыным пэрыохъу пытэхэр илагъэх. Мэзхьар иапэрэ писмэ

1963-рэ ильэсым кьысфэ-кьуагъэп, а лъыкьб КГБ-р хэца-гъэу шытыгъ. А лъэхъаным хэку исполкомым итхьаматэ игуа-дзэщтыгъэу Хьагъур Андза-ур тетхэжыгъэу институтым писмэр кьагъэхыгъ. А ильэс-хэм институтым адыгэ факультет илагъэп, адыгэ группэм тыше-джэщтыгъ. Адыгэ кьалэу Сири-ем кьытхыкыгъэм джэуап езы-тыжымэ хьуштым егупшыса-гъэх ыкли сэ сыфэтхэнэу сы-кыхахыгъ.

Писмэр адыгабзэкьэ печатнэ хьарыфкьэ тхыгъэ. Кьалэм ежъ-ежырэу зэригъэшлагъэу тхэ-щтыгъ.

Нарт кьызыриорэмкьэ, яуна-гъо адыгабзэкьэ шыгушылэщты-гъэх. Мэзхьар ильфыгъэхэм зэ-кьлэм адыгабзэр алулэ. Кьуа-

джэу зышыпсэхуэрэм дэххэр зэ-кьэ адыгабзэкьэ гушылэщтыгъэх. Нахыжыгъэм арапыбзэкьэ дэу гушылэхэрэр ахэтыгъэх. Ау аужырэ уахьтэм адыгабзэр нахь аькьэзы хьугъэ. Ежъ Нарт ильэс 40 ыныбжъ, дэгъоу адыгабзэкьэ мэгушылэ, ежъ нахыкьлэхэм ар лэпэдэлэл зэрэшлырэр ыгу кьеоу кьелуатэ. Нарт икьуаджэу Мардж Сул-тан Хьахьухэр, Бгъанэхэр, Хьаткьохэр, Барцохэр, Мэрэ-тыкьохэр дэсых.

Кьалэм кьызыриорэмкьэ, ятэ ятэжъ ары хэкум икьыжы-гъагъэр. Чылэу зышыпсэхуэрэм адыгэ закь дэсыр. Лакьохэу Бьджэхэр, Бэчэйхэр, Абыдэхэр ыкли Хьаткьохэр зышыщыгъэх. Ятэ ятэжъу Исхьакь ефэнды-щтыгъ, арапыбзэ ышлэщтыгъ, зэдзэкьын лъфми фэлазагъ. Ятэу Мэзхьар адыгэ лъфым пыщагъэу шытыгъ, якьуаджэ шызэхашъ-гъэ клубым итхьаматэ, жур-налэу «Мардж» зыцлэр кьыда-гъэкьыщтыгъ. Кьуаджэм дэт еджаплэм имызакоу, лъыкьб кьэралыгъохэм Мэзхьар кьэлэ-егъаджэу лъф ащишлагъ. Нарт янэ Израиль ит кьуаджэу Кфар-Камэ дэс Тхьаркьуахьомэ япхьу. Мэзхьар непэ ильэс 70-рэ ыныбжъ, гушылаагъэм лъф дэшлэ.

Нарт мэфэ заулэ хьугъэу хэ-кужым кьэклауагъэу итхыльхэм ауж ит. «Укьэклэжынуэ уфая?» сьуи сызеупчлэм, «Тэ апэ тызэ-ритэу зэрэкьуаджэу кьэклэ-жынуэ фай. Сэ лъфыгъоу шы-лэхэр зэзгъэшлэнхэу сыкьэ-кьуагъ» кьысйуагъ кьалэм.

СИХЪУ Гоцнагъу.

КЪЭГЪЭЛЪЭГЪОНХЭР

Ямэклайхэр ушъагъэх, зэлухыгъэх

«Библиотекахэр шылэныгъэм ипчъэх» зэралорэр шыпкьэ. Сыд фэдэрэ шлэныгъэ лъэныкьомкьэ узгъэгъозэрэ тхылъхэр ачлэлых, узшыфаем ачлэбгъотэщтых. Яло-фышлэхэр плэнышъ — емызэ-щыжъ хьупхьэх, тхылъеджэхэм сыдигъуи яжэх, афэнэгушлэх, афэшъхэклафэх. Пшлэигоом ыцыпэ горэ зэхыхыгъэмэ, ямэ-клайхэр псынкьэу зэпырагъэзэ-щтых, узэрэмыгуагъэу, тхылъ гъэшлэгъоныбэр латэу кьыпфа-гъэтлэлышх. Еджэн, зэгъэшлэн мурад зилэмкьэ библиотекэхэр лэнылэгъу кьодыехэп — ныб-джэгъушлэх.

Шлоу ылэжырэмкьэ зыцлэ еплон плъэкьышх культурэ гупчэшхоу сэ сепллы бэмы-шлэу зиилхэс 115-рэ хэзыгъэ-унэфыкыгъэ АР-м и Лъэпкь библиотекэ. Ащ отдел пчъа-

гъэу илэ пэпчэ лъфшлэклэ дэ-гъу зэрэлэклэлым сышыгъуагъ.

Анахъу бэрэ сызычлэхьэрэ краеведениемкьэ отделым тхылъ-еджэхэр бэу кьызыфитхэнхэмкьэ шыкьлэ дэгъухэр кьызыфегъэф-дэх — тхылъ обзорхэр чанэу агъэхъазырых, кьэгъэлъэгъон зэфэшъхьафхэр ренэу зэхашэх. Мы отделым ипащэр лъфшлэклэ лэпкьэ-лъэпкьагъэмрэ кьулайны-гъэмрэ кьызылэклэхьагъэу, ильэ-сыбэ хьугъэу гуэтыныгъэ хэлъу библиотекэм шылажэу Мыгу Сар ары.

Ащ нэбгыришлэ епхыгъ: тхылъ-еджэхэм ящыклагъэр ягъэгъо-тыгъэнымкьэ секторым нэбгы-риш ыкли библиографиче-скэ лъфшлэныр зыпшъэ иль сек-торымкьэ зы нэбгырэ. Мы нэб-гыритфыри зыдырагъаштэу, зэ-делэжъу зы гухэлъ фэшлэшлэх.

Хэти зыфэгъэзагъэм елытыгъэу, лъфым егуагъу, нахышлоу зэ-ригъэпсыштым гъунэ лъефы. Ахэр Бэчыжъ Марин, Мэрэты-кьэо Зарем, Айтэчыкьэ Рузан, Гьукьлэп Асыет.

Ильэсым кьыкьлоу лъэпкь ыкли кьэралыгъэ мэхъанэ зилэ мафэхэр, зэлъашлэрэ цыфы-шхохэм ямэфэкьлэхэр кьызыло-тыкьлэрэ кьэгъэлъэгъонхэр бла-мыгъэкьлэу зэхашэх. Ахэм бэ гу зылыуагъатэрэр, гупшысэу кьагъэушхырэ.

Лъэпкь библиотекэм крае-ведениемкьэ иотдел мы мафэ-хэм тхылъ кьэгъэлъэгъоны-клэхэм уащылоклэ, темэ зэфэшъ-хьафхэмкьэ ямэклайхэр пкьлагъэх: «Адыгэхэм ти Мольтер» цлэу зыфашыгъэр шлу алыгъэурэ адыгэ драматургэу Мамый Ер-джыбэ шылаагъэмэ ыныбжэ ильэс

85-рэ зэрэхьушхыгъэм фэгъэ-хыгъ. Ереджыбэ ипсесэхэр зы-дэт тхылъхэр «Гъогу пхэндж», «Дэхэбаринэ ихьакьлэщ», лите-ратурэ критикэмкьэ тхылъхэр, гъэ-зетхэм ыкли журналхэм драма-тургым ишылэныгъэ ыкли итвор-чествэ афэгъэхыгъэхэу Мурэтэ Чэпаэрэ Шхьэлэхьэ Светлана-рэ атхыгъэхэр нэм кьыкьлэдэх. Тхылъ кьэгъэлъэгъоным гушы-лэнчъэу, цыфхэм якьлэсэ тхаклоу, зыпсесэхэм сыд фэдэрэ лъэхъа-ни ямызэхьхэрэм ар зыфэдэгъэ цыфыр нафэ кьыпфешы.

«Я природой дышу и живу» зыфилорэ тхылъ кьэгъэлъэгъо-ныр цыфымрэ чьыопсымрэ яздэлорышлэныгъэ, чьыопсым изытет хэткьлэ мэхъанэу илэм афэгъэхыгъ. Адыгем идэхагъэ кьызылотыкьлэрэ сурэтхыгъэ-хэмкьлэ, альбом зэфэшъхьаф-

хэмкьлэ пкьлагъэ. Чьыопсыр ты-ухьумэмэ, тшъхьэ, типсауныгъэ зэрэтухьумэжырэ ахэм кьыбгурагъало.

Ящэнэрэ кьэгъэлъэгъоныр — «Тхылъыкьлэхэр» зыфилорэр — кьыдэклыгъагъэхэр шыплэгъу-хэу, уагъашлэу гъэпсыгъэ. Гарий Немченкэм иеу «Вольный го-рец», Сыджыхъ Хьазрэтбый итхыльэу «Солдатская слава Адыгеи», Е.Д. Фелициным итхыгъэу «Князь Сэфер-бей Зан. Политический деятель и по-борник независимости черкес-ского народа» (Нальчик, 2010) ыкли сурэтхэ лэпэсэу А. Ку-кушкиным ифотальбомэу «Где воздух свеж, где чист ручей» зыфилорэрэу мыщ шыолэгъу. Ахэм Адыгэ Республикэм ита-рихь, идунэе дахэ нахь куоу уагъашлэ, шлэныгъэ кьэклауагъ.

МАМЫРЫКЪО Нуриет.

Шагур унагъом ынап

Унагъом икьэлэпчъэлу, иша-гу кьлоуцлэ языхтэклэ ащ исхэр зы-фэдэхэр кьэошлэ. Кьэбзэныгъэм, дэхагъэм апыщагъэу, ар зышы-лэныгъэ шыщ хьугъэхэм псэури кьабзэу зэлаахы, яшагуи якьэ-лэпчъэлуи гулэтылэх. Тилъэ-хъан, шылэныгъэр джы зыны-сыгъэм, ауштэу ушымытыныр емыкьлэ, ау гухэкьлэми, ащ фэдэ-хэри шылэх. Ахэм шлоир зэрэлуа-мыхырэм чьыпэу кьагъэгъунэ-рэр кьызыригъэлаерэм имыза-кьоу, кьуаджэри кьыгъэдагъэ-рэр, уяплъынкьлэ гохьыджэх. Етлани гъэшлэгъоныр, ащ фэдэ шагу зэхэлъэшыагъэхэм кьадэ-кьыхэрэр нахь гушылэрылэ зэрэ-хьухэрэр, нэмыкьлэхэр агъэсэн-хэм зэрэфэлазэхэр ары.

Кьэбзэныгъэр унагъомкьэ зы нэбгырэ горэм изакьоу илофэп, зэкьлэри ащ зэдыпылгын фае. Шагу зэлыхыгъэр унагъом ынап. Ар кьызыгурымылорэр лъэшэу хэукьэ. Зэшхьэгъусэхэу кьэлэ-пчъэлур зыгъэкьабзэхэрэм акьэ-накьлэхэрэр блэкьыхэрэм кьахэ-кьых. Ахэм адебгъэштэн плъэ-кьыштэп. Бжыхъэ уахьтэу, пкьла-шъэхэм укьызымыплъэкьыжыгъэ кьызыраушлэижышхытым пае умыгъэкьэбзэхэу ара?

Зэрэмыпхъэнкьлэштхэм пае чыгъэу шагу дэтыр зэкьэ изы-упкьыжыхэрэми уарехьылэ. Зы

купмэ шагур агъэкьабзэшъ, хэкьыр гьогубгъым кьылуатакьо. Ащ машлор кьагъэнэжышъ, лугъом гъунэгъухэри блэкьыхэ-рэри рагъэтхьалэх.

Ахэм афэдэхэр зыплэ-гъухэкьлэ, зыкьэлэпчъэлэуи зыща-гуи дахэу, кьабзэу, зэлыхыгъэу зылыгъхэр кьыхэбгъэщыхэ пшлэигоу охъу. Гушылэм пае, Хьушхт Сарэ унагъом кьыгъэ-гъунэрэ чыгур зэрилыгъым игу-гъу умышлэын плъэкьыштэп. Псэури кьабзэ, уц шхьуантлэм чэу лъапсэр зэлыкьлугъ, ащ зы-пари шымышх хэтэп, зэфэдэу

дахэу кьэкьы. Шагу кьлоуцлэ гъэшлэгъонэу зтэуыгъ, кьэга-гъэхэр, чыгъ цыкьлэхэр хьасэ-хьасэу шыгъэтлысыгъэх. Ильэс псаум ахэм бысымгуащэм ыналэ атет, псыр акьлэ, егъэкьэжых, чьылэ зыхьукьлэ зыщыклагъэр чьелухьумэжы... Шагум мэлэ-шлур кьыдехы. Ахэджэго Каз-бекрэ Луизэрэ яшагу, ячъыг хатэ, ямэзыжыы уаыдагъэкьлэ нэмыкьлэ дунай ухэхагъ пшло-шлы, уакьыхымыкьыжы пшло-игъу. Пхъэшъхьэ-мышъхьэ чыгъ-хэр, кьэгъэгъэ зэфэшъхьафхэр, сэнэшъхьэ куандэхэр тыдкьлэ

ашыгъэтлысыгъэх, зэгъэфагъэх, мыжъокьлэ гъэпкьлэгъэ гьогу-жыыхэр ахэм апыхэркьых. Чэ-щырэ остыгъэ дахэхэм кьызы-лэагъэнэфых.

Джащ фэдэу дахэу алыгъых Хьыдэллэ Хьарыет, Ацумыжъ Андзаур, Уджыхъу Аслъанэ яша-гухэри. Ахэм гур кьыдашае, хьаблэри кьуаджэри кьагъэда-хэх, нэмыкьлэхэмкьлэ шысэтэхы-плэх. Шыпкьэ, псынкьлэп ащ фэдэу уишагу, уикьэлэпчъэлэу зэлхьанхэр. Ахэр умыгъэкьэб-зэнхэр, ащ зымыгъэгъэгумэжы-ныр нахь лэшлэх, ау укьэбзэныр нахь дах, шлоим унапэ тырехы, укьэгъэлае, пыут уешы.

ХЪУШТ Шэбан.

Гъэшлонныгъэр адыгагъэм изы Iахъ

Гъэшлонныгъэр кырыбгъэлъэгъонэу, кыриплотыкIонэу адыгабзэм амалхэр илэх. Ахэр тигъэзетеджэхэм агу къэзгъэкIыжымэ шлоигъу, ныбжыкIэхэу зымышIэхэрэм язгъашIэми нахь сипопахъ хъушт. ЗэкIэми зэрэтшIэу, адыгабзэм гушыIэу **пкIэ** зыфиIорэр хэт, мыщ имэхъанкIэ пэгъунэгъоу, нэмыкIыбзэм къахэкIыгъэу гушыIэу **уасэ** зыфиIорэри адыгабзэм шагъэфедэ. Ау адыгэ гушыIэ шъыпкъэмрэ мыдрэ тыбзэ кыыхъагъэмрэ ягъэфедакIэ зетекIы. ГушыIэу **уасэр** шэн-щэфэн Iофхэм шъхъаихыгъэу цыфхэр арыгушыIэхэ зыхукIэ нахь агъэфедэ. ГушыIэм пае: «**Мы тхылым тхъапша уасэр?**» плоу уупчIэмэ, «**Уасэр сомэ шьитIу**» — кыуаIожьышт. Ащ нэмыкIэу **уасэр** зышагъэфедэщтыгъэр, диным е зэхэтыкIэу яIагъэм къахэкIэу, бзылфыгъэу дэкIуагъэм **уасэ** агъэнафэ зыхукIэ е Iлы укIыгъэ Iофхэм яхъылаIагъэу **лыуасэр** атыжы зыхукIэ арыгъэ. КIэкIэу кэтIонышъ, **уасэр** зышагъэфедэрэр шIокIыпIэ имыIэу **уасэу** къауагъэр ямытымэ е кыуаамытымэ мыхъунэу зыхукIэ ары. Мы гушыIэр гъэшлонныгъэм, гуфэбэныгъэм е гушIуагъэм къахэкIэу цыфым уишIуагъэ ебгъэкIынэу, ыгу кыдэпнэенэу е рыбгъэгъушлонэу фашIэ зэрашIэрэр кызырыкIырэ адыгэ гушыIэмэ ахахъэрэп, ахэхъани ыльэ-кIырэп, бзэм ыштэрэпышъ. ГушыIэм пае, **хъупхъуас** плэмэ къекIурэп, арэуштэу адыгэмэ аIо хабзэн.

Адыгэ гушыIэу **пкIэр** пкыгъом уасэ епхыгъэп. ПкIэр гушыIэу **пэ-кIы-м** (гум пэкIы) кытекIкIэ енэгъуагъэ. **ПкIэр** кызыхахъэрэр гушыIэ зэхэлъэу адыгэмэ яшэн-хабзэхэр, зэхэтыкIэ гъэшIэгъонэу яIэхэр къэзгъэ-лъагъохэрэр ары. Мыщ фэдэ гушыIэх нахьыбэмкIэ **пкIэр** кызызылхъэхэрэр: **лэжъа-пкIэ, хъупхъа-пкIэ, гушIуа-пкIэ, гуиых-пкIэ, укIыта-пкIэ, лъэхъа-пкIэ, улэу-пкIэ, гъэшIуа-пкIэ, кIуа-пкIэ, плъа-пкIэ, пща-пкIэ, къэшIуа-пкIэ, лъышIэжы-пкIэ, пщынэуа-пкIэ, нэмыкIхэри.** Мыщ фэдэ гушыIэ пэпчэ ежэ ихьышгъэ пылгъ, зыр зышагъэфедэрэм ад-рэр шагъэфедэрэп, адыгэ лъэпкъым ихэбзэ гъэшIуагъэхэм япхыгъэхэшт. Тяплэным ахэм ямэхъанэхэм: **лэжъа-пкIэр** зышагъэфедэрэр ежэ цыфым ыIэшъхитIукIэ, иакъылкIэ, ыкIуа-чIэкIэ кыIэлэжыгъэм кыкIакIоу тефэрэр кыратыжы хъумэ ары; зэгорэм мы гушыIэм ычIыпIэ **чырап-кIэ** зыфиIорэр нахь агъэфедэщтыгъэ. ГушыIэу **хъупхъапкIэм** терминэу премия зыфиIорэм имэхъанэ къеты. ЛэжъакIоу хъупхъэу зилофхэр зыгъэ-цакIэхэу, игъом е иплалъэм кыпэу зипшгъэрылхэр эшIозыхэу, иIоф-шIагъэрэ ихъупхъагъэрэ зэдиштэу, цыфхэм чанэу адэлажъэу, ахэм агу зыкъэзыгъаштэу лажъэрэм ежэ кы-лэжыгъэ лэжъапкIэм фэшъхъафэу **хъупхъапкIэ** ептыныр тефэ. Ау бэрэ **хъупхъапкIэм** ычIыпIэкIэ шIухъаф-тыныр цыфмэ агъэфедэу кыхэкIы. Ащ фэдэхэм гушыIэу шIухъафтыным мэхъанэу премия, подарок зыфало-хэрэр кызылхъагъэубытхэу кы-хэкIы. Мы гушыIэр зэрагъэфедэрэр мытэрэзэу тэлъытэ. ШIухъафтын еп-тын плъэкIышт, гушыIэм пае, цыфэу хъакIэ кыпфакIуи, пхъакIи бгъэкIо-тэжыгъэми, ау ептыгъэм **хъупхъап-**

кIэ епIоныр къекIурэп. ШIухъафтын ифэшъуаш лэжъэкIо чанзэ бэ кы-гъэшIагъэу зыныбжэ хагъэунэфыкI-рэми, унагъом нысакIэ иIэми, ишIы-хъаф хэлэжъагъэми, ыгукIэ пэблэгъэ цыфми. **ХъупхъапкIэ, шIухъаф-** тын зыфиIорэ гушыIэхэр ямэхъанкIэ зетекIы, арышъ, ахэр кызыше-кIурэм щыдгъэфедэхэмэ нахьышIу.

ГушIуапкIэр зышагъэфедэрэр цыфым мыщ фэдэ гушIуагъохэр зэ-хиххэмэ ары: унагъом сабый кыфэ-хъугъэмэ, кIалэр дзэ кыулыкIуым кы-кIыжыгъэмэ, ащ кыщагъэмэ, лъэ-шэу узажэщтыгъэ Iоф горэ дэгъоу зэ-шIокIыгъэу умышIэу зэхэпхыгъэмэ. Мы къэбар гушIуагъохэр апэу кыо-зылохэрэм **гушIуапкIэ** тефэ. **Гу-** шIуапкIэ умытымэ мыхъунэу, егъэ-зыгъэу щытэп, ау адыгэ цыф зэхэ-тыкIэм кыхэкIэу, птымэ шъуашэу къащэхъу, алъытэ.

ГушIуапкIэ нахьыбэмкIэ зэраты-рэр ныбжыкIэу зыгъэгъушIагъэхэр ары. Ау гушIуагъэр къазыуагъэр ыныбжыкIэ хэкIотагъэ хъумэ, ащ фэ-дэм **гушIуапкIэ** ептыныр IэкIуа-кIуIорэп. Ащ фэдэм **гъэшлонкIэ Iанэ** фашIы. Мэлыми, тхъачэтыми зыго-рэ аукIышъ, шыпс-пIастэ ашIышъ, ащ фэдэ цыфым гъусэхэри иIэхэу Iэ-нэ дахэ къыфагъэуцушъ ахэкIэжы. Ащ фэдэ гъэшлонэу Iанэм адыгэхэр **гушлонкIэ IанэкIэ** еджэх.

ГуиыхпкIэр зыхъылаIагъэр кыппэ-блэгъэ цыф горэ ошIэ-дэмышIэу, сэмэркъэу фэдэу бгъэщтагъэмэ е кыан-дис удеши бгъэпIагъэмэ ары. **Гуи-** хыпкIэри умытымэ мыхъунэу щы-тэп, адыгэ цыф зэхэтыкIэм епхыгъ ныIэп.

УкIытапкIэр зышатырэр сэмэр-къэу кыхэкIэу зыгорэ бгъэукIытэ-жъэу «ужэхахъэмэ», «ульэхэхъэмэ» е ар щытэу къэмыIуапхъэ горэ кыпIэ-кIаломэ ары. Мыри егъэзыгъэ Iофэп, ау цыфым ыгу хэбгъэкIыгъэр хэб-гъэхъожьын, бгъэшIожьын, ар нахь благъэ кызыфэпшIын мэхъанэ раты. Ари гъэшлонныгъэ, шъхэкIэфэныгъэ шэнэу адыгэмэ ахэлъмэ зэу ащыщ.

ЛъэхъхъапкIэр хабзэу адыгэмэ ахэлъыгъэмэ, джыри чылэгъо зырыз-хэм къадэнэжыгъэмэ япхыгъ. Гуа-щэр, пщыр, пщыкIор нысэм лъэхъ-хъэхэмэ **лъэхъхъапкIэ** раты. Махъу-лър шIугуагъэм, шIушчыым алъэхъ-хъэмэ, **лъэхъхъапкIэ** афэшIы. Мыри птын, пшIэн фаеу щыт нахь мышIэ-ми, уасэ е тефэрэр пыупкIыгъэу, гъэнэфагъэу е егъэзыгъэу щытэп.

ГъэшIуапкIэри адыгэ цыф зэхэ-тыкIэ дахэм епхыгъэ шъыпкъэу щыт. **ГъэшIуапкIэ** фэлшIымэ игуапэ хъушт гъунэгъу ныом е лыжыым. Зы-горэм ушыIагъэу укызыкIожькIэ япсауныгы укIэупчIэу, зыгорэ **гъэ-** шIуапкIэуи зяптыкIэ, ахэпшIыкIэу ахэмэ гопэшхо ащэхъу. Ахэр тхъамы-кIэхэу, ящыкIэгъэшхокIэ арэп, угу кызырэкIыгъэхэу, Iофы зебгъэшIэу, зэрэпшымыгъушхэрэм яшыхъатэу **гъэшIуапкIэри** кызырэкIыгъэр ары нахь.

ГушыIэу **кIуапкIэ** зыфиIорэм етын, фэшIэн мэхъанэ ратырэп, ау фэгъэшъошэн мэхъанэ иI. ЗэкIэми уакъыхаши, цыхъэ кыпфашIи Iоф горэ зэшIопхынэу, зыгорэм уагъэкIо-нэу, **уикIуапкIэ** кыкIыгъэ кызыуа-кIэ, хэт ушышми, уигуапэ хъушт. Арышъ, **кIуапкIэми** гъэшлонныгъэ,

Iэхъэлыгъэ мэхъанэ адыгэмэ раты.

ТхъэпчыIуапкIэр хабзэу адыгэ-мэ зэгорэм ахэлъыгъ. Нысэу къаща-гъэм янэ-ятэмэ IэплъэкI кIыхъэ къа-рагъэхъыштыгъ «нысэудж» ашIэу тхъэ елъэлэхэ зыхукIэ, а тхъэ елъэ-лугъэ ныом ытамэ едзэкIыгъэнэу. Тхъэ зельэлэхэкIэ, а тхъэ елъэлугъэм IэплъэкIыр ратыштыгъ. Джары ащ **тхъэпчыIуапкIэ** зыкIыраIуагъэри (тхъэ-пчъэ-Iуа=пкIэ).

УлэупкIэр зыфагъэшъуашэрэр цыфэу Iоф кын горэ кыбдэзыIэ-тыгъэу, уимыIэхъылэу, уимыныб-джэгъоу, ежэ-ежырэу фаеу кыбдэ-улэугъэр ары. Ащ фэдэ цыфыр зы-горэм шыгугъыкIэ кыбдэлэпыIа-гъэп, ежэ ыгукIэ фаеу, ихъэлэлыгъэ, изэхэшIыкIынгъэ къахэкIэу ары нахь. **УлэупкIэ** зэрэптыштыр ащ ышгъэхэ кыхъэрэп, ептымэ ыгу къеонкIи мэхъу. **УлэупкIэри** гъэшлон хабзэу адыгэмэ ахэлъ нахь, егъэзыгъэ Iофэп. **УлэупкIэм** ычIыпIэкIэ «тхъаегъэ-псэу» плэми хъушт. Ары ыкIи нахьы-бэмэ зэрашIырэр.

ГъэтэджыпкIэр джы кызынэ-сыгъэми адыгэмэ шэны афэхъугъэу ахэлъ. Нысэр къащэнэу кIогъэ кIэлэ купым щыщ горэм, пшъашъэр унэм кырашынэу кызырэтэджыжыгъэ-хэм тетэу, ахъщэ джау шъхъантэ чIэ-гъым чIилхъэщтыгъ е столым ты-рилхъэщтыгъ. Ащ адыгэхэр зэре-джэхэрэр **гъэтэджыпкIэ**. **Гъэтэ-** джыпкIэр гъэнэфагъэу щытэп, егъэ-зыгъэу кымынэмэ мыхъунэу арэп, ау сымди гъэшлон тамыгъэу, ха-бзэу адыгэмэ ахэлъ. **Гъэтэджып-** кIэ кызымынэу кызышхэрэри бэ, ау ащ пае губгъэни, емыкIуи кыхэ-кIырэп.

ПлъапкIэр ефэндымэ е Iазэмэ аратыштыгъ. «Фал» хаплъэу «къе-хъулэщт-кышышIыштхэр, кыры-кIоштыр» цыфым кызыраIокIэ, а кызыуагъэм, фэлплагъэм, сьд шышми, зыгорэ ратыштыгъ. Ащ адыгэмэ **плъапкIэ** раIуагъ. **Плъап-** кIэри умытмэ мыхъунэу егъэзыгъэу щытэп, ишапхъи гъэнэфагъэп, ау ежэ цыфэу зыфэлплагъэхэм ыгу зэрэ-пыкI.

ПшапкIэр зэпхыгъагъэри сьма-джэм епшэрэм зыгорэ фэшIэгъэныр ары. Цыфым ыкIышхо бэгыгъэу, моу ушыкIоцIырыплъ фэдэу, е плъыр-стыр узым ригъэзыгъэу щылы зы-хукIэ, е нэ тефагъ аIоу зыгорэ къеузы фэдэу зыхукIэ, лыжымы ныоми тхылыбзэ зышIэ горэ тхъэ елъэлэу епшэщтыгъэ. Ащ ыуж сьмаджэм ыгу жы дэхъагъэ фэдэу кышышхъушты-гъэ. А «Iазэм» дахэ горэ раIоштыгъэ. Джащ фашэиштыгъэм **пшапкIэ** зэ-реджэщтыгъэхэр. Ыужым узэу а зап-шэщтыгъэхэм «**пшэпкIэ уз**» раIоу хъугъэ.

Сэмэркъэу, зэрэгъэшлон хабзэу адыгэмэ ахэлъыгъ **къэшъуапкIэри**. Нысэишхэр ыкIэм фэкIуагъэу, нысэр игуащэ зэрыс унэм ис ныомэ алъэхъ-хъанэу зыращэкIэ, джэгу рашIы-хъэщтыгъэ. А джэгу кызышагъэм иIахъыл шъуэ хэкIотагъэхэри, яны-сэжъхэри къэшъонхэу кытырашэ-щтыгъэхэ. Ахэм ашышхэу къафэмь-шъорэм **къэшъуапкIэ** ытын фэагъэ. НахьыбэмкIэ **къэшъуапкIэу** аты-штыгъэр бахъсымэ, чэт укIыгъ е шэ-лэмэ-хъалыжъохэр ары. Ари гъэшлон тамыгъэу ашIыштыгъэ.

ЛъышIэжыпкIэри адыгэмэ зэ-горэм хабзэу ахэлъыгъ. Лъэпкъхэр лъышIэжыр азыфагу кыхъагъэу, зэпыихэ зыхукIэ, лыр зыукIыгъэмэ ащыщ ыукIыгъэмэ якIэлэцIыкIу ышIунэу кытыгъэути кыхъыштыгъэ. КIалэр ыпIугъэу, фэшIапхъэр зэкIэ фишIэу зыхэхэм зафищэжыкIэ, кIалэр ахэм гуапэкIэ аштэщтыгъ, агухэр шъабэ зэфышIыштыгъэх. Ащ фэдэм **лъышIэжыпкIэ** адыгэхэр зэреджэ-щтыгъэхэр. А хабзэри лэжъуитIур зэ-рээшIужьхэрэм зэу ашыштыгъ.

Адыгэмэ, анахъэу къэбэртаемэ, ахэлъыгъ **пщынэуапкIэ** атын хабзэ-ри. Нысэр кызыфащэгъэ унагъом джэгуаIо кыштэщтыгъ хъарыгъор текIыфэкIэ шыкIэлпшынэм афеоу, гъэшIэгъонхэр къафиIоу, цыфхэр ыгъэчэфхэу. Ащ фэдэм нысэр тещэ-рыпIэ зыдэшылаIагъэм кырашчыти, джэгуаIом **пщынэуапкIэу** зыш кыыратыштыгъ.

ТещэрыпIапкIэри адыгэ пщы-оркъэм хабзэу ахэлъыштыгъэ гъэ-шлон тамыгъэу. Пщы кIалэм шъуэ кызышхэкIэ иоркъ горэм тещэу илэскIэ ришалэщтыгъэ. ТещэрыпIэ шъузыр илэсэрэ зэрысыгъэм пае пщым иоркъ зы пщылI унагорэ шы-хэу шъузыр къащэ зэхъум кум кIэ-тыгъэхэмрэ **тещэрыпIапкIэу** гъэшIэ-гъоныгъэ фишIызэ, ритыштыгъэх.

Лъэхъанэ горэм адыгэмэ былым, мылкъу тыгъуныр даушыгъэу ахэлъ хъугъагъэ. Зымылкъу, зыбылым аты-гъугъэр гумэкI хафэщтыгъэ, тыгъуа-кIор кыгъотымэ шлоигъоу лыхъу-штыгъэ. ТыгъуаIор зышIэрэ цыфыр къаIоу, шъэфэу зыбылым зышIокIо-дыгъэм кызырыIокIэ, а хашэ кыфэ-хъугъэм **хъшапкIэ** ритыштыгъэ. Ари гопэ фашIэу адыгэмэ ахэлъыгъ.

Сэмэркъэу адыгэ хабзэмэ зэу ащы-шыгъэ шхомлэкIэ **убытгыпкIэри**. КIэ-лэцIыкIу зыкыIэтыгъэу, Iоф ышIэ хъугъэ къодыеу, губгъом итэу е пщылIэм щыIэу апэрэу кыIухъэгъэ шыум ишыIупIэ ыубытэу кызышы-ригъэпсыхьэрэм, адрэ кIэлэ нахьыжъ-хэм шыр ащэти, шышIодзапIэм ра-пхыштыгъэ. Ащ кырагъэкIышты-гъэр кIэлэцIыкIу кыыригъэпсыхы-гъэм зы шъынэми е мэлыми къафи-хъынышъ, губгъом щылажъэхэрэм аригъэшхын фаеу ары. А хабзэр шыум зыгъэцакIэкIэ, иши къатIуп-щыжыштыгъэ ыкIи хъакIэхэр кы-ригъэпсыхынхэми ыгъэшэсыжын-хэми кIэлэцIыкIур афит хъугъэу алъы-тэщтыгъэ.

Нахьыпэм къуаджэ пэпчэ шахъо илэщтыгъэ. Зиш ыгъэхъурэ пстэуми а шахъом лэжъапкIэ ратыштыгъэ, ау шы зымыIэхэми, хабзэу ахэлъыгъэм ихъатыркIэ, **шэхъуапкIэ** а шахъом ратыштыгъэ. Ар ауштэу зыкIаши-штыгъэми хабзэ пылгыгъ: шы зымы-Iэм шэхъогъум зыфэешыр къахихы-штышъ, иIоф зызэшIуигъэкIыкIэ, хи-тIупщыхъажьын фытыгъ. Зыми зи кыыриIон фытыгъэп. Ари цыф зэхэ-тыкIэ хабзэмэ ащыщ.

КIэщыжыпкIэ аIоти мэлыми, шыми, чэмькIэми кIалэу къэзышхэгъэ унагъом ар зэкIоллэжыгъэ унагъом ритыштыгъэ. Ар зытыштыгъэр кIалэр агъэшъуагъэу, джэгур аухыгъэу, ятэ-янэмэ адэжэ кызащэжыкIэ арыгъэ. **КIэщыжыпкIэри** умытымэ мыхъу-нэу щытыгъэп, ау гъэшлонныгъэ та-мыгъэщтыгъ.

Мы зигугъу къэтшыгъэ гушыIэ-хэм ащышхэр джырэ адыгабзэм бэрэ шагъэфедэх, ау гушыIэмэ ямэхъанэ ахэр зыгъэфедэрэ пстэуми кыагуры-мыIонкIи е адыгэ шэн-хабзэу ахэр зэпхыгъэхэм ащымыгъозэнкIи мэхъу. Ахэм афадэхэм IэпыIэгъу сафэхъумэ шлоигъоу мыр къэстхыгъ.

ГЪЫЩ Нухъ.
Филологие шIэныгъэхэмкIэ
доктор, АРИГИ-м бзэмкIэ иот-
дел инаш.

ХЭГЪЭГУ ЗЭОШХОР КЪЫЗЕЖЬАГЪЭР ИЛЬЭС 70-рэ ЗЭРЭХЪУРЭМ ИПЭГЪОКІ

Джырэблагъэ «Победители» зыфиорэ тхылъым иящэ-нэрэ томэу къыдэкІыгъэм сыхэплыхъэзэ сыналэ тесыдзагъ къуаджэу Аскъэлае щыщ ветеранэу Еутых Шумафэ фэгъэхьыгъэ тхыгъэу дэтым. Сяджагъ ащ изэо гъогухэм яхьыллагъэу къылуатэхэрэм. ДзэкІолыштыгъэу, непэ якъуаджэ щыпсэурэ ветераным ильэс 90-рэ ыныбжъ. Ащ ехьыллагъэу тхылъым дэт къэбарым къыкІэлъэкІо Теуцожь район гъэзетэу «Единство» зыфиорэм ижурналистэу Шхъэбэ Нэфсэт къытхыгъэ статьяу Хэгъэгу зэошхом иветеран фэгъэхьыгъэр. Ащ дэгъоу къырелотыкІы Шумафэ изэо гъогухэр зыфэдагъэхэр.

Еутых Шумафэ бэшлагъэ зысшэрэр. Ащ ышнахыкІэу Юсыф «Адыгэ макъэм» корреспондентэу зылотым сэри а коллективым сыхэтыгъ. Ащ ыпэкІэ Шумафэ мы редакции дэдэм Іоф шишІэ зэхъум сэ а журналист купым сыхэтыгъэп. Арэуштэу шытыгъэми, ильэсыбэ тешлагъ зысинэлуасэм. Джырэблагъэ гушыгъэу тызэфэхьыгуэти, макІэп тыгу къэкІыжыгъэр ыкІи ыныбжыкІэгъу ильэс къынхэм къатегушыгъэжыгъ.

Шумафэ къызэриІотэжы-рэмкІэ, ныбжыкІэ дэдагъ ІофшІэным ятэ зыпешэм. Ипкъыгъо-лэгъу шъэоужыехэм афэдэу былымхэм, анахъэу шыхэм, апылгъэу ригъэжъгъагъ. Лъэшэу икІэсагъ гъэмэфэ лъэхъаным шыхэр псыхъом шыригъэсынхэр, щигъэпскІынхэр. Ятэ шыхэр кум кІишІэхэ зыхъукІи Іэпылгъу фэхъуштыгъ. Былымхэм Іус ари-тынри икІэсагъ. Сабыйхэм ежбыр анахьыжыгъэти, ятэ-янэхэм апэрэ Іэпылгъу ялагъ. Ильэси 7 нахъ ыныбжыгъэп ятэ пхъэлэшэкІыр ылыгъэу, ежбыр шыхэм атесэу Чыгур зыжъохэрэм захэтым. Мэзым ятэ игъусэу кІоштыгъэ, пхъэу агъэстыштыр дигъэхъазырыштыгъэ, цыф кІуачІэ бэу зыщыкІэгъэ Іофыгъо зэфэшъхъафхэм апылгыштыгъ.

Шумафэ къызэриІотэжы-рэмкІэ, колхозхэр зызэхашагъэхэм ыпэкІэ яуагъо чэм 4, псыцуи 6 ыкІи зы шыкузэкІэт илагъэх. Ильэс ктэс чыгу гектари 7-мэ адэлажъэштыгъэх, коци, натрыфи, тутыни къыщагъэкІыштыгъэх. Колхозхэр зэхашэхэ фаеу зэкІэ былымэу, мэлэу яІэр колхозым ратынэу унашъо къафашыгъ. Еутых унагъом ильэс пчъагъэм зэригъэуІугъэ былымхэр колхозым ие хъугъэх. Нахъ тэрэзэу лажъэхэу чылэм дэххэр «кулак» аІуи нэпч рафыгъэх. Чылэм щыщ цыфхэр милиционерыр ягъусэу ящягу къыдахъэх, унэм ит мебелир, тепІон-кІэлъынхэр, алырэгъу-хэр ращыгъэх. «Мыхэр кулакых, арышъ зи къафэбгъанэ хъуштэп», — аІозэ, куушъагъэхэмкІэ дэкІыжыгъэх. КъыкІэлъыкІогъэ мафэм псэ-

олъапхъэу ящягу дэлъхэр дащыгъэх. Арэуштэу зэрэхъугъэзи, Шумафэ ятэрэ янэрэ колхозым шІоу щылэжъагъэх. Еутыхмэ яуагъо лажъэрэ хъакъэрэ зэ-римылагъэм къыхэкІэу нэужым аухыжыгъ.

Шумафэ къуты-рэу Краснэм дэтыгъэ ильэсибл еджапІэр къызеух нэужыгукІэ зыдиІыгъыгъэ шІоигъоныгъэм тетэу 1938-рэ ильэ-сым Адыгэ кІэлэ-егъэджэ училищым чІэхъагъ. А ильэсхэр колхозник унагъомкІэ хьылъагъэх. УикІалэ зыгорэм шебгъэджэ-ным пае ышхыштыри цыгыштыри ІэкІэгъэхъэгъэнхэр ны-тыхэм къяхы-

Къыблэ фронтым щызэуагъ

лэкІыштыгъэ. Шыгъын рашэфы-нэу ахыщэ зилэу чылэм дэсыгъэр зырыз дэдагъ. Училищым шеджэрэм стипенди-еу макІэ къыратыштыгъэр. Колхозник-ми лэжъапкІэ илагъэп пІоми хъушт. Къуаджэу Аскъэлае уикІэу Мыекъуапэ укІо-ныр ІэшІэхыгъэп. Километрэ 85-рэ зэрылъ гъогууанэр нахьыбэрэмкІэ мэфэ реным зэпачыштыгъ. Транспортэу шылагъэр цуку е шыкузэкІэт. Ахэри гъо-гум уапэ къышчымыфэхэмэ, лъэскІо-ныр къебэкІыштыгъ.

А лъэхъаным педучилищым кІэлэегъаджэу Іутыгъэхэ Пшы-унэлІ КЫшмае, ащ ипшгъэшъэ Шайдэт, НэмыгІэкъо Юсыф, адрэхэми ягугъу дахэкІэ Шу-мафэ къешІыжы. 1940-рэ ильэсым, училищыр къызэри-ухыгъэм лыпыгъэу, Шумафэ Дзэ Плыжыым къулыкъу щихъынэу ашагъ. Игъусагъэх училищыр къыдзыхыгъэхэу Хъатыгъужыкыуае шыщэу Дзыбэ Хъалимэ, Адэмые къы-щыхъугъэу ЯкІэкъо Абдулахъ. Училищым шеджэ зэхъум а зы группэм къыдисыгъэх Хъэ-дэгъэлІэ Аскэр, Тамбий Джан-тыгъэ, Абэтэ Цуцэ, Гъогъо Симэ, нэмыкІхэри.

Хэгъэгу зэошхом Шумафэ чанэу хэлэжъагъ, анахъ зэо пхъашэхэр зыщыкІогъэхэ чы-пІэхэр пэкІэкІыгъэхэу, уІэгъэ хьылъэ телъэу 1944-рэ ильэ-сым ядэжъ къэкІоужыгъ. Ар Керч-Феодосие хы десант операциеу 1942-рэ ильэсым зэхашэгъагъэм хэлэжъагъ. Де-сантым хэтхэм пшъэрылъ ялагъ пным идзэ хэшыпыкІы-гъэ купэу Севастополь къе-кІурэр къызэтырагъэуцонэу,

кІэ метрэ 70-рэ на-хьыбэ къэмынагъэу къухъэм икІыхи, хыпс чыІэм зыхатэкъуагъ. Пый самолетхэм бом-бэхэр къахадзэх, укІы-гъэу ыкІи улагъэу яІэр макІэп. Десант-ник купэу къухъэм исыгъэр чІыІэм зынэсым, къалэу Феодосие тидзэхэм шхъафит ашІыжы-гъэу къычІэкІыгъ. Ар зилэшлагъэхэр хы лъэ-сыдзэ штурмовой ба-тальонэу къалэм изыбгъу лъэныкъо къекІугъэм хэтыгъэ-хэр арых. Мыдрэ де-сант купым хэхъэрэ пулемет ротэу Еу-тыхыр зизамполитми чІэнагъэу ышІыгъэр макІэп. Мэфэ заулэ тешлагъэу десант-ник-хэр зыхэхъэхэрэ шхон-чэо полкым чІэнагъэу

мэм икътуафэ къытефи ышъ-хъэ къыулагъ. Ар зэхъужыым а ильэс дэдэм ибжыхъэ ылакъо хьылъэу къауІи, госпиталым чІагъэгъольхъагъ. 1944-рэ ильэ-сым, мзэем и 20-м дзэ-врач комиссием иунашъокІэ дзэм хэтыжыын ымылэкІыштыгъэу алытагъ. Джащ тетэу ядэжъ къэкІоужыгъ.

Зигугъу къэсшырэ ветера-ныр къыблэ фронтми щызэ-уагъ. Миусс псыхъом дэжъ ти-дзэхэм щалыгъыгъэ ухъумэпІэ чІыпІэм мэхъанэ илагъ Донбасс пным къылэкІэхыжыгъэны-мкІэ. 1943-рэ ильэсым игъэма-фэ мы чІыпІэм зэошхоу тидзэ-хэм щашыгъэхэм яшІуагъэкІэ, къалэхэу ыкІи чылэхэу а шІо-мыкІ къычІэхыпІэм къыхиубы-тэхэрэр шхъафит ашІыжы-гъэх. Ащи Шумафэ илахъэ хэлъ.

Дзэм къызыхэкІыжыым бэ-щитІур кІэгъэкъуагъэу Шу-ма-фэ бэрэ хэтыгъ. 1959-рэ ильэ-сым егъэджен-пІуныгъэ Іоф-шІэным зыфигъэзэжыгъ. Іоф ышІэзэ Къэбэртэе-Бэлъкъар университетыр къыухыгъ. Адыгэ хэку очнэ-заочнэ еджа-пІэм иапэрэ директорыгъ. Ащ икътуамэхэр районхэм къа-щызэлухыгъэнхэр зишІушІа-гъэр Шумаф. Гурыт еджапІэу районхэм арытхэм чылэхэм адэс ныбжыкІэу ащеджагъэр ыкІи къэзыухыгъэр бэ. Пен-сием окІофэ Шумафэ егъэ-джэн-пІуныгъэ ІофшІэным ча-нэу пылыгъ. КІэлэегъаджэхэм яшІэныгъэ зыщыхагъэхэрэ хэку институтым Іоф шишІагъ. Тидэ щылэжъагъэми, Еутыхыр зыхэт коллективхэм шІукІэ закъыхыгъэщэу, специалист дэгъоу закышыгъэлъэгъуагъ.

1980-рэ ильэсым къалэу Мыекъуапэ икІыжи Аскъэлае ыгъэзэжыгъэу зэошхом ивете-ран дэс. Яколхозштыгъэм ипарткабинет ильэс заулэрэ ипэшлагъ, ащ дигъэцекІагъ ве-теранхэм ячІыпІэ совет итхъа-мэтэ общественнэ ІэнатІи. Ащ ыуж сэкъатхэм я Теуцожь рай-он обществэ итхъамэтагъ, чылэ пэпч а обществэм ипэублэ организациехэр щызэхэщэгъэн-хэм икІэшэкІуагъ.

Ыныбжэ елтытыгъэу ветер-раныр джы тІысыжыгъэу иунэ ис. Арэу щытми, сэкъат-хэм ярайон совет иправление ыкІи ащ ичІыпІэ пэублэ орга-низацие ахэт. Сыд илІэужы-гъорэ Іофыгъо ячылэ, ярайон ащызэхашагъэми рамыгъэб-лагъэу хъурэп. Ащ фэдэ цыф зэхашэхэм ахэлэжъэн зыхъукІэ фронтм къышчыгъэ орден-хэмрэ медальхэмрэ зыхэлъ кІакор зыщелъэ, ащ бухарскэ адыгэ пэло дахэр диштэу лы-лэгуупхъэшхор къахэшы.

Тызэхъэгъэ ильэсым мэ-къуогъум и 22-м Хэгъэгу зэош-хор къызежъагъэр ильэс 70-рэ хъушт. А мэфэкІышхор игъэ-кІотыгъэу хэгъэгум шыхагъэ-унэфыкІышты. Еутых Шумафэ а юбилей шІагъом имызакъоу, къыхъэгъэ ильэсыкІэм фэшІи тыфэгъушІо, ветеранхэм ясаты-рэ бэрэ хэтынэу тыфэлъаІо.

ШЫМЫГЪЭХЪУ Мурат.
АР-м иветеранхэм ясовет ипресс-секретарь.
Сурэгтым итыр: Еутых Шу-маф.

Адыгэ хэхэсхэу Израиль щыпсэухэрэм ятарихъ кытегушылэрэ тхылъ шъаф джырэкIэ щылэп, ау ащкIэ материалэу къауғоигьэр бэ мэхъу. Кавказым щыщ къушъхьэчIэсхэр лэшлэгурэ ныкьорэкIэ узэ-кIэлэбэжымэ мы чыналъэм кызырхыгъагъэхэр ыкIи непэ ахэм ящылэкIэ-псэукIэ зыфэдэм кьате-гушылэрэ тхылъ атхыгъагъэмэ ар гэ-шлэгъон дэдэ зэрэхуштыгъэм ицыхъэ телъ къуаджэу Рихъа-ние щыпсэурэ Гышц Риад.

Адыгэр адыгэу

КъаIотэжырэ къэбарым фэдэп тхылъэу кыхаутырэр, ар ильэсипшI пчъагъэрэ, лэшлэгъу пчъагъэрэ щылэн ылъэкIышт, еджэрэм ыгу бэрэ ильышт. Цыфым цIэу рапэсырэм апэ мэхъанэу ащ кырагъэкIырым тетэу къашлошIэу охътэ кIыхъэ ыкьудын ылъэкIышт. МытэрэзынкIи хъушт цыфыр кызырашчыуэрэр, ау апэу ащ изекIокIэ-псэукIэ кызырашIошыгъэм кыхэкIэу, цIэу фаусыгъэм кIоцIылъ мэхъанэр кырагъэкIэу ащкIэ еджэхэу мэхъу.

Урысые обществэм адыгэм — черкесым иобраз цыф дэир кыкIэу охътэ кIыхъэм шыуцугъ. Урыс-кавказ заом илгъэхъан кышсегъэжыгъэу джаш тетэу тилъэпкэ фэмшIошI эпIыкIэ кыфарагъэшIэу черкескIэ кьеджагъэх, а гушылэм мэхъаныбэ иIэми. Урыс усэIошхохэр Пушкинымрэ Лермонтовымрэ адыгэхэм афэгъэхыгъэу макIэп атхыгъэр. КъушъхьэчIэсхэр зичIыгужэ шIу зылгъэгурэ, шъафитныгъэр зильэпIэ цыфхэу, лIыхъужьхэу, шгэр амышIэу яшъафитныгъэ, ячIыгу атырадынэу къякIурэ пыйхэм зышъхамысыжъхэу зерапэуцужыштыгъэхэр шыпкьэм тетэу къагъэлъагъоштыгъэ. Ау тилъэпкэ емыпэсыгъэ шэн-зекIокIэ дэйхэу апатхыкьэштыгъэхэр, учебникхэм кьадагъахъштыгъэхэр бэмэ ашIошI агъэхъуштыгъэ, черкесыр укIакIоу, тыгъуакIоу, шыпкьагъэ зыхъмылгъэу ары тарихыр дэгъоу зымышIэхэрэм къазэрашчыуштыгъэр.

КубановедениемкIэ непэ щылэ тхылъхэм, ары пакIошъ, Пшызэ шъолъырым илитературэ джаш фэдэу негатив штампхэмрэ стереотипхэмрэ ащыгуыгъэх, ахэр ныбжьыкIэхэм апашъхъэ ральхъэх. Адыгэр — черкесыр мытыгъомэ, умыгъапцIэмэ цыIэн ылъэкIыштып — гъаблэм ыгъэлъэшт зыфилорэ нэпцI епIыкIэхэр а тхыгъэхэм къахэфэх. Иф ышIэшурэп, ышIэнэуи фаен, цыхъэшIэгъоу цытэп, губжыгъэ зэпты, зэгъокIыгъо хъумэ шгъэжыер кызырэнхисэщитым пыл... А тхъэсилэхэр тидэ кыкIыхи мы чыналъэм кыфагъэхэ? Ар хэти ышIэрэп, — ахэр зытхыхэрэм кыкIагъэтхы зэпыт. Зэфэхысыжъхэр, тилъэпIэ кIэлэцIыкIухэр, шъор-шъорэу шъушIых...

Борис Акуниным и черкес-цунтхакIохэр

Борис Акуниным итхылъхэр лгъэшэу сыгу рехых: образ гэ-шлэгъонхэр, удзыхыкыхэр сюжетхэр — зыогъэпсэфы ащ итхылъ уеджэ зыхыкIэ. ТхакIом ироманхэм ащыщ горэм игерои-

неу Пелагея бэздэжшIагъэ горэ зэхифынэу Иерусалим макIо, гъогум тетэу шгэрджэхэм аIокIэ. Сэри сэгущIо гэшIлэгъон дэдэ горэм силъэпкьэгъухэм афэгъэхыгъэу сырыхылэнэу. Акуниным и «Турецкий гамбит» сызеджэм сыгу рыхыгъагъ, ащ шгэрджэхэм «уащылэпIэ», дэй зекIуакIэ гори ахэм къахафэрэп, ау «Турецкий гамбит» зыфилорэм кIэ гори Чхартишвили — ар тхакIом ылъэкъоцIэ шыпкэ — ироман сыщылукIагъэп, дэу щылэр шгэрджэхэм кьариIо-лагъ — ахэр техакIох, цунтхакIох, загъори кьэрэбгъэ дэдэ — цыхъэ афэпшIынэу щытэп, уащэшт. Сюжетыр узылэ-пицэу шытыным фэшI шгэрджэхэмрэ джуртхэмрэ бужыкIэ зэкъуегъэуцох, кIокIэ зэхэлъкIэ япыйхэм — арабхэм апэуцужынынхэм фэшI. А чыпIэ закьор ары тилъэпкьэгъухэм ягугъу хъунэу кызышIышIырэр. Тхылъыр чIэсыдыжыкыгъэ еджэныр сымыухызэ...

ПцIы уусыштыми, гъунэ иIэн фаеба

— ИапIкьорэгъэу тилъэпкьэгъухэм тыдэрэ чыпIи къащыпэгъокIыгъэхэп, — ипсалгэ кьеублэ Гышц Риад. — Хэта зищыкIэгъагъэр зичIыгужэ рафыгъэ лгъэпкьэр? Тыркуеми, Балканхэми, Европэм ихэгъэгъухэми, Америкэми джаш фэдэу джэгъогъуныгъэ ахэлгъэу къащыпэгъокIыгъэх. Тилъэпкьэгъу тхъа-мыкIэхэм тыдэрэ чыпIи зыкы-щаухъумэжын фаеу хъуштыгъэх, щыIакIэр икIэрыкIэу рагъэжэ-жыштыгъ. Адыгэ лгъужхэм ащышхэм IашэкIэ хымэ чыгуым зыщагъэпытэштыгъэр, нэмыкI-

хэр IофшIэныр зырякIасэм кыгъэнэжыштыгъэх, ахэтыгъэх яакыт, язэчый къакьонэжыштыгъэхэри.

КъокIыпIэ Благъэм тилъэпкьэгъухэм джэгъогъуныгъэкIэ къазэрэщапэгъокIыгъагъэхэр тигушылэгъу кыкIегъэтхы. Блэ-кыгъэ лгъэшлэгъум иублэгъум IашэкIэ бедунхэмрэ друхэмрэ адыгэхэм къащыпэгъокIыгъагъэх. А хъугъэ-шIагъэхэм афэгъэхыгъэ зэлъашIэрэ режиссерэу Къандур Мухъадин джыр-релбагъэ ыгъэуцугъэ фильмэу «Черкес» зыфилорэр. БужыкIи а чыналъэм тилъэпкьэгъухэр шыгупсэфыгъэхэп. Заохэмрэ зэ-пэуцужэ-зэутэкIхэмрэ араб чыналъэр агъэтIыгурыгуштыгъэ. Чыналъэр псэупIэ зыфэхуыгъэ шгэрджэхэмкIэ кьин дэдагъ, зэмысэгъэхэ чыопсым, шхыныгъохэм ясэжыфэхэкIэ хъазаб ащэчыгъ. Гъогу чыжэу къакIу-гъэм, гъаблэм тичIыпIэгъухэр кIокIаджэ ашIыгъагъэх, ащышчы-бэр лгъэштыгъэ.

— Рихъание джы зыдэщыс чыпIэр ежэ адыгэхэм яшIоигъоныгъэкIэ псэупIэу кыхахыгъагъэп, — кьелуатэ Гышцым. — Кавказым кыкIыгъэу къушъхьэчIэс цыф купышхоу Ос-мэн империем шъхъэгъэзыпIэ тэрэз лыхъухэу итыгъэхэм тыркуе Iашъхъэтетхэм къафагъэнэ-фэгъагъ. Чыналъэр цыфхэр шыпсэунхэм тегъэлпсыхъэгъа-гъэп, ау хэхэхэр дзыхыкыгъа-гъэхэр псынэкIэчъэу а чыпIэм итыгъэр ары. Тичылэ ыцIэ кы-зытекIыгъэр араб гушылэу «бийри-хъан» ыIомэ «псынэкIэчъ» кьекIы. МэкIэ-макIэзэ гушылэм зихъожыгъ, ащ щыцэу къэнэжыгъэр «Рихан» зыфэллоштыр ары, етIанэ «Рихъание» хъугъэ.

— Рихъание мы чыпIэм кы-зытIысыгъэр хэти кышIэжы-рэр, — кыхегъэщы Риад. — Нахъыжъхэу дэсыгъэхэм къаIо-жыштыгъэ тикъуаджэ Кфар-Камэ нахъи зы илгъэскIэ на-хъыкIэу. Кфар-Камэ 1878-рэ илгъэсым агъэпсыгъэу тхыгъэхэм къахэфэ. Ау Рихъание ыцIэ дэф-тэрхэм апэрэу къазыхафэрэр 1882-рэ илгъэсыр ары. Къуаджэр

зэрагъэгъотыжынымкIэ кьаде-Iэнхэу, ау ялгъэу къафагъэцэ-кIагъэп...

Тилъэпкэ итарихъ, икульту-рэ икIасэх Риад, ахэр куоу зэри-гъэшIэнхэм ишъыпкьэу пылгъ, тхылъхэр ытхыштыгъэми, гэшIэ-гъоныбэ IэкIэлэ хъугъэ, ау тхэ-ныр иджэгъо дэд. НыбжьыкIэ-хэм адыгэхэм яхылагъэу ышIэ-рэр кьафелуатэ.

ИлгъэсыбэкIэ узэкIэлэбэжы-мэ, Рихъание американскэ про-фессор горэ къэкIогъагъ. Адыга-бээр зэригъэшIэныр ары зыуж итыгъэр. Чылэм кызыкIом, адыгэ гушылэ 10 нахъыбэ ышIэшты-гъэп. Ау мээзэ заулэрэ тилъэпкьэ-гъухэм захэс нэуж тыбзэ макIэу рыгушылэн ылгъэкIэу хъугъагъэ. Кавказ филологиемкIэ ушэтын горэхэм американцэр апылыгъ. Ащ кылоштыгъэ адыгабээр ду-наим тет бээ анахъыжъхэм зэра-шчыр, шумерскэ бзэм ныб-жыу иIэмкIэ буж кызырими-нэрэр.

— Сэ сыкIэлэгъаджэти, аме-риканцэм Iэпылэгъу сыфэху-штыгъэ, — еIо Риад. — МэкIэ-макIэзэ сэри бзэм, тарихым епIыкIэу афысиIэр зэблэху-гъэ, адыгэ тарихымкIэ тхылъы-кIэхэм салгыхъоу сыублагъэ, адыгабээр литературэмрэ нахъ куоу зэгъашIэхэу езгъэжыгъ.

ШIэныгъакIэу кызылэкигъа-хъэхэрэм Риад идунэеппыкIэ зэблэрагъэхуыгъ. Израиль щы-псэурэ адыгэхэм янахъыбэм ахыкхэрэр лгъэуацIэхэу Тырку-ем къащафаусыгъагъэхэр ары. Гушылэм пае, Риад ышыхэу Мамдухъэр Самиррэ япаспорт-хэм лгъэуацIэу адэтыр Хъарун. Ятэжэ цIэу илагъэр ары. Риад, кIэдэузэ, лгъэуацIэ шыпкьэу лгъэуацIэу Гышцыр паспор-тым даригъэгъэхыгъ, лгъэпкы-цIэри «черкес» ыIоу аригъэтхы-жыгъ. Мы аужырэ лгъэхъаным чылэм дэс нэбгырабэм ятэжъхэм лгъэуацIэу ялагъэхэм къара-гъэгъэзжы. Лгъэшэу дэгъугъэ Тыркуем, Иорданием, Сирием, нэмыкI кьэралыбохэм ащыпсэу-рэ адыгэхэм лгъэуацIэ шып-кьэу ялагъэхэр япаспортхэм ады-рагъэгъэхыгъагъэхэмэ. Армыр-мэ, зэунэкъош шыпкьэхэу лгъэ-уацIэ зэфэхыгъафхэр зезыхъэ-хэрэр зэрэмышIэхэу кыхэкIы, ар дэй дэд...

Рихъание кыштыкIухъээзэ чэум еIулыгъэ табличкэм «Адыга-бэзкIэ угушылэшт!» ыIоу зэрэ-тетхагъэр лгъэшэу згъэшIэгъа-гъэ. «Ащ фэдэ мэхъуа?» — сыгу-кIэ зэсложыгъэ. Тыркуем икьа-лэу Дюзджэ щыпсэурэ синэлуа-сэу Нэгъуцу Хикмет дэжэ гъэр-екIо хъакIаIоу сызэрэщылагъэр сыгу къэкIыжыгъ. Осмэн им-перием адыгэхэм хъазабуу ша-щэчыгъэм кытегушылгъэ, «Тыр-кубэзэ закьор ары зэрыгушылэ-штыр!» ыIоу зытетхэгъэ гъучI табличкэр кысыгъэлгъэгъуагъ. Адыгэ чылагъохэм кьэлапчэ пэпчэ ащ фэдэхэр, илгъэс тIокI — щэкI горэкIэ узэкIэлэбэжы-мэ, еIулыгъагъ...

— Адыгабээр, адыгэ культу-рэр, лгъэпкэ лгъапсэу тилэр ары тыкьэзыгъэнэжыштыгъэр. Адыгэ-хэр кIодыжынынхэу хэта зылуа-гъэр? Илгъэси 150-рэ хъугъэу ахэр Израиль щэпсэух, ау сыд тшIа-гъэми, джурт е араб тыхъугъэп. Джаш фэд, нэмыкI хэгъэгъухэм арыс тилъэпкьэгъухэри адыгэхэу кьэнэжыкы. Тэ ащ тырэгъушо, тырпагэ, нэмыкI тыхъунэуи щы-тэп. Адыгэр адыгэу кьэнэжынын фае, ищытхэу дунаим шалоу.

НЫБЭ Андзор.

(Джыри кыкIэлъыкIошт).

ЦЫФЫШУМ ФЭГЪЭХЫГЪЭ ГУЩЫ

ПЕДУЧИЛИЩЫР кыи-зеухым диплом пльыжъ кырати, зыщыщ кыуаджэу Джыракъые агъэкожыгъ. Пионервожатэу, кълэегъаджэу Иоф ышлагъ. Илээсхэр кыуагъэхэу джы егупшысэжышъ, сьдэу кыиныгъэха ыкйи тхьэгъуагъэха а мафэхэр! Зеошхор бэшагъэп зауыгъэр. Кыуаджэр тхьамык. Чыиэр — чыиэшху. Гъэмафэри тхьагъоп. Тыгъэм уежъэ. Цыфмэ ашхыщтыр, зыщальэщтыр икыурэп. Заом ыхыгъэр бэ. Ахэм ахэфагъ ежъ Тосэ ятэ Долэтбыири, колхозым анахъ лэжъэкло чанэу илагъэр. Непэ зор кьежъагъ, СССР-м фашистхэр кытебэнагъэх, неущ кьелэх колхозым ибригадир фронтим занкйэу ашагъ. То, щэ нахыбэ кьэтхэнэу игъо ифагъэп. Апэу заом имашло пэхьагъэм ахэфагъ... Янэу Аминэт зэщыпхыуищыри — ыкыошыхэу ятэшим иехэу Хьуажъ Нини, Тэмари, Руслъани, ежъ иехэу Тоси, Сари, Марыети ыплугъэх зы унагъом исхэу, зын кыльфыгъэм фэдэхэу.

... Хьуажъ Тосэ (джы ЦуукI) кълэццыкIумэ псынклэу агурьуагъ. Чэфэу, ынэгъу ихыгъэу, афзэщыгъэ зэпытэу ар пчэдыжъ кьэс еджапIэм клоштыгъэ. Сьд фэдиз пионерхэм, комсомолым яИофшIэн тхьагъоу, чэфыгъоу хигъуатэщтыгъэр! Директорхэри (Уджыхъу Исхьакъ, ХьутIыжъ Исмахьил, Хэшх Къэндаур — зэблэкIхэзэ ахэм чэзыу-чэзыоу Иоф шашлагъ Джыракъые гурьт еджапIэм) кыфэдэгъу-гъэх.

Уахьтэр Iээгъушху. Мэклэмаклэзэ колхоз кыуаджэми псэ кыпыхьожыщтыгъэ. Гъатхэри нахъ дахэ хьу фежъагъ. Губгъоми зиушхужыгъ. ИпIальэ кьэси Тосэ унагъо ихагъ. ЦуукIмэ, тикъуаджэу Къэбыхьаблэ, къащагъ. А илээсхэри псынклэгъэхэп, ау джаби, Iэшлуби ахэлыгъ. Джы Хьатыгъужыкыое гурьт имыкыурэ еджапIэм Iухьагъэу Иоф ешIэ. Цыф дэгъу закIэх зыхэфагъэхэр. ЕджапIэр тхьамыкI, мелыри икыурэп, тхыльхэр макIэх, ау кIалэхэр еджэным фэшагъэх. Янэ-ятэхэри бэрэ кьэкIох, Тосэ кыиокIэх, кьепчIыжыкы. Чэщ хьугъэу, бжыхъэ ошхым хэтэу мафэ кьэси псыхъоу Фарзэ кыизыпырэкIыжышъ, километрэ зыщыплI кьеклужышъ, Къэбыхьаблэ кьэкIожы. Ау тхьаусыхэрэп, ынатIэ итхэгъэ кыинхэм кьагъаштэрэп. Ишхьэгъусэу Налбий Налшык шеджэ, ежъ гуащэу зыфэдэ кэмыхьугъэм, ФатIимэт, кIэрыс. Зэгурэлох, шьэф азыфагу илэп. «Ащ фэдэ нысэ Тхьэм кыиуэт», еIо гуащэм. Пчыхъэ кьэс Тосэ пэгъокIы, пчэдыжъ кьэс ИофшIапIэм егъэкуатэ.

Зэгорэм нэшхъэу нысэр унэм кыиыхьажыгъ.

— Сыда кьэхьугъэр?

— УикIалэ еджэныр кыуыгъ, ау мыщ кьагъэкIожыерэп, Бжъэдыгъу агъако. Директорэу Иоф ышIэщт. ТэгумэклI тIуми, о сьдэу ухьушта? Нахыжыыр Брянскэ щыI, пшъашьэр дэкуагъ, анахыкIэу Гъузери еджэ, дэсэп...

— ШьукIон фае. Тхьэм ыуагъэр хьун. ИофшIапIэри

Зигугъу кьэсшымы сшIоигъо бзыльфыгъэ дэхэшхом укыитегушылэныр кыин ыкйи псынклэ. Кыин кьэзышлырэр зэрэбзыльфыгъэ шыкIашлом, пылухьанчэу ипшъэрылхэр зэригъэцакIэщтыгъэхэм, изекIокIэ-шыкIэхэм ухэтми уяхъопсэ-нэу зэрэщытыр икыоу кыипфэмыIотэным ищынэгъо тIэкIоу узылхьэхэрэм ыпкь кыизэрикырэр ары. Ар зы лээныкыу. АдрэмкIэ, сэщ фэдэу ащ Иоф дэпшлагъэу (я 60-рэ илээсхэр, хэку гъэзетэу «Социалистическэ Адыгеир»), дэгъоу ипшыкIыгъэу, зэрэщыт шьыпкьэр пльэгъугъэ зыхьукIэ, укыитегушылэ пшIоигъо охьу, арэуштэу пшыныри кыин кыипфэхьурэп...

Илуи ишIу ренэу зэдештэх

мафэ кьэс агъотрэп. Бжъэдыгъу чыжъэп. Сэри сыкьэклон...

Джауштэу ЦуукI Налбий-рэ Тосэрэ Едэпсыкыое еджапIэу зэгорэм сятэу Сахьидэ директорэу зыдэщылагъэм, сэ сыкьэзыщыгъуэгъэм, клонхэу хьугъэ. Чыжъагъэп, Лэбапэ уикIэу Корсункэм унэмэ, кьутырэу Лениным дэжъ Пшызэ узэпырэкIышъ — Едэпсыкыуай. Чылэр ины, дахэ. Цыфхэр директорым дэгъоу кыипэгъокIыгъэх. ЦыкIу Сэфэрбий деджагъ, иныбджэгъу, кълэегъаджэмэ ащыщ, ыдэжъ ышагъ. ЕтIанэ Ехьулэмэ адэжъ фэтэр щыфаубытыгъ. ЕджапIэм кьоджэгъуиплI кьепхыгъагъ, нэбгырэ шьитф шеджэщтыгъэ. Пчэдыжыым сыхьатыр 8-м рагъажьэти, пчыхьэм 10-м ИофшIэныр аухыщтыгъэ. Пчыхъэ еджапIэри хэттыгъ Иофым. Ежъ Тосэ сабыищ пыль хьугъэми, гъунэгъумэ яхьагыркIэ Иофэу зыпылтым кыищыгъагъэщтыгъэп. Тхьаегъэпсэху ЕхьулIэхэр, Жэнэ Шьалихъэ иунагъо, кыошы унэгъо хьакIэм кыифэхьугъэх. Кълэегъаджэхэу зыфэдэр зырызхэр: Хьунэгъо Думалыч, Горшым, Юрий Зыковыр, Игорь Озеровыр, Набэкъо Кимал, Нурыет, Жэнэ Тэйбат, Бэрзэдж Соне, ЦыкIу

Сэфэрбийрэ ишхьэгъусэу Ольгэрэ, Жэнэ Сулэ, Жэнэ ФатIимэт, нэмыкIхэми уцугъо ялагъэп. Шэбэнэхьаблэ, Къэзэныкыуае, я 2-рэ Едэпсыкыуае кьарыкIыштыгъэ кълэеджаклохэр джы цIэрыло хьугъэх — Мамыекъо Кимэ, НатIэкъо Мосэ, Шэуджэн Асхьад ыкйи нэмыкIхэри IэнэтIэшхохэр алыгъэху, цыф гъэсэгъэшхохэу тиресубликэ, Краснодар краим ащэпсэху. Ахэм джы кыизнэсыгъэм Тосэ ащыгъушхэрэп...

Мафэхэр псынклэу клоштыгъэх. Ыпси, ишIулэгъуи, ыкIуачIи ашхьамысэу Тосэ кълэеджаклохэм Иоф адишIэщтыгъэ. Пчыхьэм, ИофшIэгъу ужым — унагъор. Джы ахэр Хьотымэ адэжъ исыгъэх. КIалэхэри — Рэщыд, Хьалид, Мерэм бжъэдыгъу шьыпкьэ хьугъэхэу Едэпсыкыуае щыщых. Ежъ тетрадьхэм, тхыльхэм ахэс. Неущ урокхэр илэх. Крайонэм кыиКIыгъэу Лэупэклэ Пшымафэ еушлэгъэх. Инспекторыр а илээсхэм ИофшIэ щынэгъошхоу щытыгъ. Хэт ышIэра директорым ишхьэгъусэ дэжъ клонкIи мэхьуба иИофшIакIэ епллынэу...

Ежъ Иоф ышIэзэ институтым шеджэ. Кыина пIомэ — кыин.

Кыуаджэу хычIэ ашIыштхэм ащыщ Едэпсыкыуае. Яунэхэр ЫгъэкIых, агъэкошщыт кыуаджэмэ хабзэр кьафэгумэкIырэрэп. Ау щытми, шыхьафкIэ классхэр зэтырагъэпсыхьагъэх, гаражэу колхозым кьарытыгъэ машинэр зычIэтыщтыр ашIыгъ, агъэкошщырэ электростанции цыкIур, телевизор кьащэфыгъэх...

Джарэуштэу илээситф кыуагъэу унагъор Мыекъуапэ кьэкожыын фаеу хьугъэ. Тосэ илээс зытфыхэ институтым Иоф шишлагъэу Москва епхыгъэу бзэзэгъэшIэным пыль лабораториеу кыизэуахыгъэм рагъэблэгъагъ. КIалэхэр ины хьугъэх — Рэщыдэ ракеты дзэхэм ахэфагъ, Байконур кьулыкыур щехьы, Хьалидэ инженер хьугъэ, пшъашьэм — Мерэм институтитIу — Москва дэт дефектологическэ институтыр, Мыекъопэ кълэегъэдэжэ институтыр кыуыгъэх. Зигъэпсэфымэ хьушт Тосэ. Ау фаеп. Лабораторием Иофбэ Iулъ. Жэнэ Кырымызэ, КIэрэщэ Тембот ятворчествэ ехьылIэгъэ тхыльхэр кълэеджакломэ ящылагъэх. Бүзэрэ Кимэ, Елена Шибинская, Бэрзэдж Сусанэ зэдэгъэхэзэ, ащ фэдэ тхыльхэр атхыгъэх, кыи-

дагъэкIыгъэх. Егъэджэн-пIуныгъэ Иофхэр гъэлэгъыгъэн-хэмкIэ, адыгэ лэапкыым шэнхэбзэ дахэу хэлыхэр ныбжыкIэмэ алыгъэIэсыгъэнхэмкIэ ахэм яшлогъэшхо кьэкIо. Непи а тхылымэ Иоф арашIэ. ТхыльипшI, печатнэ тхьэпэ 65-рэ фэдиз Тосэ изакъоу е гъусэхэр илэхэу илээс пчъагъэмэ кьа-клоцI кьыдигъэкIыгъ. Мыхэр ахэм ащыщых: «Адыгабзэ» (я 4-рэ классым пае Тхьаркыохъо Ю., Унэрыкыо С. игъусэхэу), «Тызгъусэу тежыгъаджэ» (кълэццыкIу ЫгышIэхэм апае хрестоматие, Тамбий Дж., Цуекъо А. игъусэхэу), «Детский сад-школа» (урысыбзэкIэ, адыгэ кълэццыкIухэр урысыбзэкIэ дэгъоу гушылэхэу ребгъэджэнхэу, Л. Д. Матюшенкер игъусэу), нэмыкIхэри. Еджагъэхэми Иоф рызышIэхэрэми осэшхо кыфашIыгъ 2001-рэ илээсым ежъ Тосэ изакъоу ытхыгъэ методическэ Iэпылэгъоу «Тыкъэзыуцухьэрэ дунаим кълэццыкIухэр нэуасэ фэшIыгъэнхэр» зыфиIорэм. Тхылым дэтыщт произведенийхэм якыыхьын, упражнениихэм язэхэгъэузон илээсым ехьурэ ар пылыгъ. Тхылыр гурылогъошхоу, узылэпищэу зэхэгъэуцагъ, усэ кIэкIхэр, Iоры-гуатэхэр ащ дэтых.

Самуил Маршак, Жэнэ Кырымызэ, Пэрэныкыо Муратэ кълэццыкIумэ апае атхыгъэ усэмэ методическэ Iэпылэгъур кыуачIэ илэ ыкйи гурылогъошхоу кьащы.

Илээс 40-м ехьурэ пIуныгъэ-кълэегъэджэн Иофым Тосэ хэтыгъ. Тхыль пчъагъэ ылэ чIэкIыгъ. Гъусэ Iушмэ, цыф гъэсагъэмэ — Тхьаркыохъо Юныс, Цуекъо Алий, Тамбий Джантыгъэ, Бүзэрэ Кимэ Иоф адишлагъ. ИофшIэным кьышчымыгъагъэзэ ащ кьыритыгъэ опытыр, гъэсэныгъэр, шIэныгъэр ыгъэфедэхэзэ Тосэ диссертацие ытхи кыгъэщыпкьэжыгъ ыкйи ар дэгъукIэ ВАК-м ыштагъ. Педагогическэ шIэныгъэхэмкIэ кандидат хьугъэ, дипломи кьыратыжыгъ.

Кълэегъаджэхэм яшIэныгъэ зышыхагъэхьорэ институтым Тосэ бэрэ Иоф шишлагъ. Методическэ кабинетым ипащэу кълэццыкIу ЫгышIэхэм, ублэплэ классхэм якълэегъаджэхэм Иоф адишлагъ. Народнэ просвещением (РСФСР-мкIэ) иотличникищIэ кыфау-сыгъ, РСФСР-м, РФ-м яминистерствэхэм ящытхэу тхыльхэр илэх...

Джы пенсием щыIэу икIалэмэ ахэс. Ау ащ изакъоп, тхыльмэ ащышхэм якыидэгъэкIыжыын Иоф дешIэ, кълэегъаджэхэр, ригъэджагъэхэр иныбджэгъух. Гъогу нэф хихыгъ Тосэ. Ащ дэмыхэу рэкIо непи. БэмышIэу июбилей хигъэу-нэфыкIыгъэшъ, иИофшIэгъухэри, тэри, редакциемкIэ Иоф дэзышлагъэхэми, тыфэгушIо, бэрэ-бэрэ щыIэнэу, ипсауныгъэ пытэнэу, иунагъо, илахьылхэм, иныбджэгъухэм шIулэгъуныгъэ фырялэ зэпытэнэу тыфэлъао.

НЭПШIЭКЪУЙ Заур.

Адыгэ Республикэм изаслуженнэ журналист.

Сурэтым итыр: Тосэ кълэегъаджэхэм гушылэгъу адыриI.

ЗЭКЪОШНЫГЪЭМ ИГЪОГУХЭМКІЭ

Музеир — лъэпкъ Іофыгъу

Израиль ит адыгъ къуаджэу Кфар-Камэ имузей Жъажый Зэчэрые Іоф щешІэ. Лъэпкъ тарихъым епхыгъэ къэбархэр угыогъэнхэм пыл. Мыекъуапэ кыизэклом кытфилотагъэр щылэныгъэм кыпкырыкырэ гупшысэх.

къыщыгъэ —

— Унагъом иунэ хэт музеир туристхэм кӕуапэ афэхугъа?

— Къычӕхъэррер макІеп. Израиль кӕралыгъошхоп шъхъае, хъакІэу щызэ-

къарым и Президенту Къанэкъо Арсен Кфар-Камэ кыизэклом, музеир шӕогъэшӕгонэу кыплъыхъагъ. Музеир зыдэщыт чӕплӕр нахъ зэдгъэфӕным, ыклоцІ дгъэкӕлӕрӕным пае Къанэкъо Арсен мылӕкӕлӕ ишӕогъӕшху кытитгъӕкыгъ, гъезетымкІэ джыри зэ «тхъауегъэпсэу» есӕжы сшӕогъу.

— Пшъэрылӕ шъхъалэу музеим илӕр ыгъэцӕклӕныр шъоркІэ сыда?

— Лъэпкъ Іофыгъу ар щыт. Щытхъу кырыпхъын плъӕкыштми сшӕрӕп. Директорэу Тхъаухо Зухъери хъум кызыкӕлӕ, зӕлӕпкӕгъухэм язӕпхыныгъэхэр культурэм иамалхэмкІа гъепытгъӕным пыл. Пкыгъоу

чӕлӕхэмкІэ, кӕгъӕлӕгъонхэмкІэ музеир тӕгъэбай, лъӕхъаным диштӕу тӕгъӕпсы.

— Лъэпкъ зӕпхыныгъэхэр, туризмэр зӕржыгъэфедӕхэрэр нахъ кыхъзгъӕхъэ тшӕогъу.

— Кфар-Камэ кӕкӕуагъэхэм ясурӕтхэр, кӕбархэр кӕгъӕлӕгъон шъхъафым кыщытӕ-Іуатӕх. Адыгеим иансамблӕ цӕрыӕоху «Ислӕмъем», «Налмӕсым», артистхэм, тхакӕхэм яхъылӕгъэхэм музеим чӕплӕ хъыгъэ шыряІ. Зы илӕсым кыкӕлоцІ Урысыем итурист миллионым нахъыб Израиль кӕкӕло.

— Спортим зи кӕплӕлагъӕп.

— Тифутболистхэри зӕлӕкӕлох, ныбджӕгу ешӕгъухэр зыхащӕ. ТапӕкІа зӕлӕысӕкІа амалхэр дгъӕфедӕштых.

— Шъуигухӕлӕшӕхэр кыжъудӕхъунху шъуфӕтӕло.

— Тхъауегъӕпсэу. Сурӕтым итыр: **Жъажый Зэчэрий.**

— Музеим упчӕжыгъоу сыриІ, — еІо Жъажый Зэчэрые. — Хъум рашыгъэ ижырэ адыгъ кӕамэхэр, пщынэр, кушъэр, гъучыым хӕшӕкыгъэ пкыгъохэр кыщытгъӕлӕгъох. Илӕси 5 фӕдиз хъугъэ музеим Іоф зишӕрӕр. Ар Шъхъӕлахъомэ яунэ

блӕкырӕр макІеп. США-м, Европӕм ижыгъухэм, Урысыем, нӕмыкӕхэм кӕарыкыгъэхэр кӕоджӕ музеим кӕкӕлох.

— Музеим зиушъобмгъунэу амал ила?

— Тхъауегъӕпсӕху Іӕпылӕгу кытфӕхъухэрӕр. Къӕбӕртӕе-Бӕлӕ-

ТИСПОРТ ПСӔУАЛӔХЭМРӔ ЗӔХЪОКЫНЫГЪӔХЭМРӔ

Аужырӕ илӕсищыр кӕахъщы

Адыгеим испорт псӕуалӕхэм яхӕхъоныгъэхэм, республикӕ футболым зыкӕгъӕлӕтыгъӕным афӕгъэхъыгъу гуцылӕгу тызыфӕхъугъэр спортим щыцӕрыу. Мыекъопӕ футбол клубу «Зӕкӕошныгъэм» идиректор шъхъалэу Натхъо Адамэ зӕрилӕгъӕрӕмкІэ, илӕс 30-м кыкӕлоцІ Адыгеим спорт псӕуалӕу щӕгъуцугъэр кӕплӕытӕм, аужырӕ илӕсы 3-м Іофшӕгъу щылӕр лӕшӕу кӕахъщы.

— Спорт псӕуалӕу тилӕмрӕ футболым ешӕкІэу кыщыдгъӕлӕгъорӕмрӕ зӕфӕмдӕху илӕсхэр кӕуагъӕх, — еІо Натхъо Адамэ. — 2000-рӕ илӕсым «Зӕкӕошныгъэм» итренер шъхъалӕу Іоф сшӕлӕз, Мыекъуапӕ — ешӕлӕгу 13, тикӕлӕ тидӕкыгъу зӕлӕкӕгу 14 кӕтхыгъӕх. А лӕхъаным бюджет ахъщӕу тилӕмкІэ нӕмыкІ командӕмӕ ауж тыкӕинӕщыгъ, спортимкІэ тибазӕ ущытхъунӕу щытыгъӕп.

— ЕшӕкІӕу кӕжъугъӕлӕгъорӕмкІэ апӕ ит команди 5-мӕ шъуащыщыгъ, ау базӕмкІэ, анӕхъу ахъщӕу шъуилӕмкІэ, хӕплӕкІӕу ауж шъуки-нӕщыгъ. Ар кышъогуаощыгъа?

— Кытӕгуаощыгъӕ кӕодыеп, пӕрыоху кытфӕхъущыгъ. ЯІӕпӕлӕсӕныгъӕкІэ кӕахъщырӕ футболистхэр «Зӕкӕошныгъэм» хӕкІыжыщыгъӕх. Футболист ныбжыкІӕхэр тикомандӕ кыхъмыхъӕху нӕмыкІ кӕалӕмӕ апае ешӕлӕщыгъӕх.

— Джыри Іофхэр арыба зӕржытхэр?

— Игъом умыгъӕцӕкІӕрӕ

Іофыгъом щыкІагъу кызыдыхъырӕр дӕгъӕзыжыныр хӕта Іӕшӕху зылытӕрӕр? Аужырӕ илӕсхэм зӕхъокыныгъу тилӕхэр республикӕм зыщылӕкІуатӕхӕкІэ, пшъэрылӕ инхэр зыфӕдгъуцуужыных тлӕкІыщт.

— Сыд фӕдӕ зӕхъокыныгъӕа кыхъзгъӕхъычхэр?

— СтадионикІӕу «Іоностым» футбол тыщешӕлӕ. Къесыгъӕми, къешхыгъӕми ащ зӕнӕкӕкӕхэр щызӕхӕпцӕнх, егъӕджӕн сборхэр кІымафӕм щыпкІунхӕ плӕкІыщт. Илӕс ешӕлӕгъом «Зӕкӕошныгъэм» зыфигъӕхъазырын пае хыІушъом е нӕмыкІ чӕплӕ кІонышӕ, мылӕку ыгъӕкІодын ищыкІагъӕп. Республикӕ стадионыр зауыхкІэ, Мыекъуапӕ спортим игупчӕ хуын ылӕкІыщт. Тирайонхэм, кӕалӕхэм футбол ешӕлӕхэр кӕащызӕуахыгъӕх.

— Республикӕм икІӕлӕцІыкІу футбол хӕхъоныгъӕхэр фӕхъух, «Зӕкӕошныгъэр» ятӕнӕрӕ купым хӕт, ауж кымынапӕми, апӕ итӕп.

— Адыгъӕбалӕ икІӕлӕцІыкІу командӕ Урысыем ятӕнӕрӕ

чӕплӕр кыщыдыхыгъ. Мыекъуапӕ иныбжыкІӕмӕ узыщытхуын плӕкІыщтхэр ахӕтых. «Зӕкӕошныгъэр» мы илӕсым нахъ дӕгъу ешӕлӕн фау сӕлӕыгъ.

— Сыд фӕдӕ гупшыс укызыпкырыкырӕр?

— «Зӕкӕошныгъэм» ибюджет сомӕ миллион 20-м кӕхъугъ, купым хӕтмӕ ябгӕапшӕмӕ, ахъщӕмкІэ апӕ ит командитфм ташыщ. Ащ пае ти Президенту ТхъакІушынӕ Аслъан, Премьер-министрӕу КъумпІыл Муратӕ, Парламентым идепутатмӕ тафӕраз. ТифӕІо-фашӕхэр зӕрагъӕцӕкІӕхэрӕм епӕсыгъӕ ешӕкІӕ кӕдгъӕлӕгъон фае. Футболыр зикІасӕхэр нахъыбӕкІэ кызӕрӕтщыгугъыхэр зыдӕтӕшӕжы. ЛӕжапкІӕр игъом футболистмӕ ятӕты, чӕлӕфӕ зытелӕ командӕм тӕхӕтыжӕп.

— Къӕбӕртӕе-Бӕлӕкӕарым, Дагъыстан, Чӕчӕным, Темыр Осетием — Аланием, Ростов хъум, Краснодар краим, нӕмыкІ гъунӕгу шъолӕырхэм якомандӕхэр апшӕрӕ купым щешӕхэ зыхъукІэ сыда узӕгупшысӕрӕр? Адам, ори «Кубань» узӕрӕхъыгъэр футболыр зикІасӕмӕ ащыгъупшагъӕп.

— Урысыем спортимкІӕ, туризмӕмкІӕ ыкІа ныбжыкІӕ политикӕмкІӕ иминистрӕу Виталий Мутко Адыгеим кырагъӕблагъӕзз, зӕхъокыныгъэхэр тиспорт фӕхъугъӕх. АщкІӕ гъунӕ имыІу Адыгеим ипӕшӕмӕ тафӕраз. Республикӕ стадионыр загъӕпсыкІӕ, апшӕрӕ купым «Зӕкӕошныгъэр» зӕрӕхъащытм, спорт классхэр зӕрӕхъащӕштхэм, интернат кызӕрӕзӕуахыщытм, фӕшъхъаф Іофхэм зафӕдгъӕхъазырыщт.

— Тхъэм шъуигухӕлӕхэр кыжъудегъӕхъух.

— Тхъауегъӕпсэу. Сурӕтым итыр: **Натхъо Адам.**

БАСКЕТБОЛ. АПШӔРӔ КУПЫР

Гугъэр

ТелефонкІӕ кӕа-тыгъ. «Элӕбрус» Щӕрджӕскӕл — «Динамо-МГТУ» Мыекъуапӕ — 73:64. Щылӕ мазэм и 13-м Щӕрджӕскӕлӕ щызӕдешӕгъӕх.

Урысыем баскетболымкІӕ изӕнӕкӕкӕу хӕлӕжӕрӕ командӕху апшӕрӕ купым хӕтхэм язӕлӕкІӕгъухэр гъӕшӕгъонӕу макІох. Апӕрӕ чӕплӕблыр кыдӕзыхырэ командӕхэр финалым хӕхъащтых, еІанӕ медальхэм афӕбӕнӕщтых. «Динамо-МГТУ»-м итренер шъхъалӕу Андрей Синельниковым кызӕрӕтилӕуагъӕмкІӕ, тибаскетболистхэр Щӕрджӕскӕлӕ зӕрӕшӕлӕгъэхэм уигъӕрӕзӕнӕу щытӕп. Апӕрӕ такыкыпшыр «Элӕбрусым» ыхъыгъ — пчъагъӕр 21:7. Ащ ыуж тиспортсменхэм яешӕкІӕ икӕоу кӕафӕгъотыгъӕп. ЗӕлӕкІӕгъур аухынкІӕ такыкыпшӕ кызӕнӕм бысымхэр бӕп тапӕ зӕритыгъӕхэр, ау гугъу тибаскетболистмӕ кӕатыгъӕр «КІосагъӕ». Ар «Элӕбрусым» ыгъӕфеди, текІоныгъэр 73:64-у кыдыхыгъ.

«Динамо-МГТУ»-р апӕ ит командитфмӕ ащыщ. Щылӕ мазэм и 15 — 16-м Адыгеим ибаскетболистхэр Ставрополь щешӕлӕщтых.

НӕкІубгъор зыгъӕхъазырыгъэр ЕМТИЛӔ Нурбий.

Зӕхъышӕагъэхэр:
Адыгъ Республикам и Кӕралыгъо Совет — Хасӕр, иминистрӕхэм я Кабинет

Кыдӕзыгъӕкырӕр:
Адыгъ Республикӕм лъӕпкъ ІофхэмкІӕ, ІӕкІыб кӕралхэм ащыпсӕурӕ тилӕп-кӕгъӕхуахэм адырӕлӕ зӕпхыныгъӕхэмкІӕ ыкІа кӕбар жъугъӕм иамалхэмкІӕ и Комитет
Адресыр: ур.Крестьянскӕр, 236

Редактор шъхъалӕр

ДӔРБӔ ТИМУР

Редакциер зыдӕшӕлӕр:
385000, кӕ. Мыекъуапӕ, ур. Первомайскӕр, 197.

Телефонхэр:
приемнӕр: 52-16-79, редактор шъхъалӕм иапӕр гъадзӕр: 52-49-44, редактор гъадзӕр-пшӕдӕкІыжы зыхъырӕ секретарыр: 52-16-77.

E-mail:
adygvoice@mail.ru

Зышӕаушыхъатыгъэр:
Урысые Федерацием хуутын ІофхэмкІӕ, телерадиокъӕтынхэмкІӕ ыкІа зӕлӕы-ІӕсыкІӕ амалхэмкІӕ и Министерствӕ и Темыр-Кавказ чӕплӕ гъӕлӕры-шӕлӕл, зӕраушыхъатыгъӕ номерыр **ПИ №10-3892**

Гъӕзетым кыхиу-тыхӕрӕм мышъып-кӕагъу кӕахӕфӕхӕрӕмкІӕ кызӕтыхыгъӕхэм пшӕдӕкІыжы ахы. Кӕа-тхӕхӕрӕмрӕ гъӕзетым щылажӕхӕрӕмрӕ яеплӕкІӕ зӕтемыфӕн ылӕкІыщт. Гъӕзет-еджӕхэм кытфагъӕхъырӕ тхыгъӕхэр зӕхӕтфы-хӕрӕп ыкІа кӕзыхыгъӕхэм аІӕкІӕдгъӕхъа-жыхӕрӕп.

Зышыхаутырӕр
ОАО-у «Полиграф-ІОГ», 385000, кӕ. Мыекъуапӕ, ур. Пионерскӕр, 268

Пчъагъэр 4229

Индексхэр 52161 52162

Зак. 65

Хуутыным узыкІӕтхӕнӕу щыт уахътӕр
Сыхъатыр 18.00
ЗыщыкІӕтхӕгъӕх уахътӕр
Сыхъатыр 18.00